

RICHTLIJNEN MER
COT - MINUS HAVELTE

Ministerie van defensie

Maart 1993

RICHTLIJNEN VOOR HET MER HAVELTE

1. INLEIDING

2. ALGEMENE OPMERKINGEN

- 2.1 Inleiding
- 2.2 De voorgeschiedenis van het COT-minus Havelte
- 2.3. Status van het nul-alternatief en reikwijdte van het MER
- 2.4. De locatievarianten
- 2.5. Het MER als basis voor de verdere besluitvorming
- 2.6. Het OOT op Havelte-oost

3. Richtlijnen

- 3.1 Inleiding
- 3.2 Vorm en presentatie
- 3.3 Probleemstelling en doel
- 3.4 De voorgenoemen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven
- 3.5 Te nemen en eerder genomen besluiten
- 3.6 De bestaande toestand van het milieu
- 3.7 Beschrijving van de gevolgen voor het milieu
- 3.8 Vergelijking van alternatieven
- 3.9 Overzicht van de leemten in kennis
- 3.10 Samenvatting van het MER

Bijlagen

- 1. Samenstelling van de Werkgroep voor het COT-minus Havelte uit de Commissie voor het Milieu-effectrapportage
- 2.a. Samenvatting van het advies van de Commissie voor de m.e.r.
- b. Advies van de Raad voor de Ruimtelijke Ordening
- c. Advies van de Directeur Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie in de provincie Drenthe
- 3. Afwijking van de adviezen
- 4. Lijst van insprekers
- 5. Overzicht van en commentaren op de inspraakreacties

HOOFDSTUK I INLEIDING

In het Structuurschema Militaire Terreinen (SMT) is de behoefte aan oefenterreinen voor de Koninklijke Landmacht weergegeven. Op grond van een uitgebreide afweging van alle betrokken belangen zijn in het structuurschema tevens de locaties van deze terreinen aangegeven en met de goedkeuring door het parlement bepaald. Eén van deze locaties is Havelte, waar een compagniesoefenterrein-minus (COT-minus) zal worden ingericht.

Voor de inrichting van dit COT zal door de Eerstaanwezend Ingenieur Directeur van de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen in Noord Nederland een inrichtingsplan worden opgesteld. Daarvoor wordt een milieu-effectrapportage (m.e.r.) gemaakt. De procedure van deze m.e.r. is op 23 februari 1989 gestart met de publicatie door het "Bevoegd Gezag" (de Staatssecretaris van Defensie) van een door de "Initiatiefnemer" (de hierboven vermelde Eerstaanwezend Ingenieur-Directeur) opgestelde startnotitie. Na inspraak en het inwinnen van adviezen zijn de richtlijnen voor het onderzoek door het bevoegd gezag vastgesteld. Nog in datzelfde jaar is met het MER begonnen.

De Defensienota van 1991 en de Evaluatienota 1991 kondigden een belangrijke verandering voor het COT-minus Havelte aan. Aanvankelijk zou het COT-minus bestaan uit het oefenterrein Havelte-west (ca 500 ha) en 300 ha van het oefenterrein Havelte-oost, van welke laatste 300 ha er maximaal 100 ha op landbouwgronden ten oosten van de Van Helomaweg gesitueerd zouden mogen worden. In de Defensienota en de Evaluatienota werd aangekondigd dat de bewuste 300 ha mogelijk geheel op landbouwgronden worden verwezenlijkt. Deze beslissing houdt een afwijking in van het SMT dat dan ook op dit punt dient te worden gewijzigd, evenals het lopende MER. In hoofdstuk 2 wordt nader ingegaan op de verhouding tussen de partiële herziening en het MER.

Voor deze wijziging van het MER is door de Initiatiefnemer een aanvullende startnotitie uitgebracht (juli 1992). Vele insprekers hebben op de publicatie van de startnotitie gereageerd. Ook zijn de nodige adviezen ingewonnen. Deze alle hebben tot de volgende richtlijnen voor het MER-onderzoek geleid. Om een beter overzicht te houden heeft de Commissie voor de Milieu-effectrapportage voorgesteld om geen aanvullende richtlijnen uit te brengen, maar geheel nieuwe richtlijnen te formuleren. Het bevoegd gezag heeft deze suggestie overgenomen.

Hoofdstuk 2 van dit rapport bevat, mede naar aanleiding van de ontvangen reacties en adviezen, een aantal algemene opmerkingen over de richtlijnen. De richtlijnen zelf zijn opgenomen als hoofdstuk 3. In bijlage 1 is de samenstelling van de werkgroep uit de Commissie voor de m.e.r. voor het COT-minus Havelte opgenomen. Als bijlage 2a en 2b zijn opgenomen een samenvatting van het advies van de Commissie voor de m.e.r., en het advies van de Directeur LNO (het volledige advies van de Commissie voor de m.e.r. is als een zelfstandig rapport gepubliceerd en is aan te vragen bij het secretariaat van de commissie). ¹⁾

Als bijlage 4 is een lijst van insprekers opgenomen terwijl in bijlage 5 de diverse reacties van commentaar zijn voorzien.

1) Commissie voor de milieu-effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH Utrecht

HOOFDSTUK 2 A L G E M E N E O P M E R K I N G E N

2.1. Inleiding

Als respons op de aanvullende startnotitie zijn 548 reacties ontvangen. De ontvangen adviezen en inspraakreacties hebben - voor zover deze suggesties voor te verrichten onderzoek inhielden - mede de basis gelegd voor de in hoofdstuk 3 van dit rapport opgenomen richtlijnen. Waar mogelijk is het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage letterlijk overgenomen. Dit heeft ertoe geleid dat de richtlijnen in bepaalde opzichten zeer gedetailleerd zijn. Het is dan ook zeer wel mogelijk dat over een aantal van de door de Commissie aangedragen te onderzoeken milieu-aspecten momenteel nog onvoldoende kennis aanwezig is. In die gevallen moet worden voorkomen dat de opstelling van het MER te zeer wordt vertraagd door uitgebreide en gedetailleerde deelonderzoeken. Wel moeten deze leemten in de beschikbare kennis en informatie in het MER worden opgenomen (zie ook paragraaf 3.8). Overigens maken de betreffende reacties en adviezen daarmee geen deel uit van de richtlijnen. Op een aantal onderdelen is afgeweken van suggesties die de inspraak en de advisering naar voren zijn gekomen. Voor een beschrijving van deze afwijkingen wordt verwezen naar de bijlagen 3 en 5. Op een aantal hoofdzaken wordt in dit hoofdstuk nader ingegaan.

2.2 De voorgeschiedenis van het COT-minus Havelte

Op 9 maart 1981 is het Structuurschema Militaire Terreinen (SMT) deel a (het beleidsvoornemen) gepubliceerd. In deel a werd in het landsdeel Noord, naast het COT Marnewaard, als COT de locatie Havelte-midden van 1.000 ha gepresenteerd. In de inspraak zijn vele bezwaren aangevoerd tegen verwezenlijking van het COT Havelte-midden. Onderkenning van de bezwaren tegenover anderzijds de noodzaak om bij Havelte te beschikken over mogelijkheden om op compagniesniveau te kunnen oefenen hebben geleid tot een compromis-oplossing zoals deze tijdens het bestuurlijk overleg door de Staatssecretaris van Defensie is voorgesteld. In het op 10 juli 1984 gepubliceerde deel d (de regeringsbeslissing) van het SMT is deze oplossing nader uitgewerkt. Gekozen is voor een COT-minus bestaande uit de twee eenheidsoefenterreinen op Havelte-west tezamen met een deel (ca 300 ha) van het gebied aan de oostzijde van de Van Helomaweg, waarvan maximaal 100 ha op landbouwgronden. Hierin wijkt het COT-minus dan ook duidelijk af van de overige COT'n in den lande.

De regeringsbeslissing van het SMT is op 10 juni 1985 in een Uitgebreide Commissievergadering (UCV) besproken. Met betrekking tot het COT-minus Havelte is daarbij één motie ingediend die door de Kamer is verworpen. Toegezegd is dat de Tweede Kamer zal worden geïnformeerd over de resultaten van het overleg met de regio over de situering van de betreffende 300 ha. De betrokken overheden hebben naderhand uitgesproken het overleg omtrent de situering eerst zinvol te achten nadat de uitkomsten van het MER bekend zijn gesteld.

Zoals in de Inleiding is vermeld is in 1989 het MER gestart. Het MER had een tweeledig karakter. Enerzijds was er sprake van een locatie-MER omdat de locatie van de 300 ha ten oosten van de Van Helomaweg nog niet was bepaald en anderzijds was er sprake van een inrichtings-MER omdat er een inrichtingsplan gemaakt moest worden.

De Defensienota van 1991 vermeldde over Havelte : "de uitbreiding van het COT (minus) Havelte wordt mogelijk geheel op landbouwgronden verwezenlijkt". De Evaluatienota 1991 gaf het volgende aan : "De uitbreiding van het COT Havelte vindt plaats op landbouwgronden, waarmee de EHS (het Nationaal Park Ooster- en Westerzand) wordt ontzien" en " De grenzen van de COT'n Havelte en Ginkelse heide zullen worden gewijzigd, waardoor het mogelijk is de uitbreiding van het eerste COT op landbouwgronden te verwezenlijken (...)". De Evaluatienota gaf voorts aan dat het SMT gefaseerd uit zou worden gevoerd in die zin, dat de COT'n Ermelo-noord en de Leusderheide vooralsnog niet zouden worden ingericht omdat deze op het eerste gezicht uit oogpunt van natuur en milieu het meest kwetsbaar lijken. De COT'n Oirschot en Havelte daarentegen zullen wel worden ingericht. De Evaluatienota kondigde in dat verband een vergelijkend onderzoek aan dat deze keuze nader zal onderbouwen. Dit onderzoek is inmiddels gereed en aan de Tweede Kamer aangeboden. Het bevestigt de keuze om Havelte in te richten

Bij de behandeling van de Evaluatienota in de Tweede Kamer zijn er twee moties m.b.t. Havelte aangenomen; de één verzocht de regering het militair gebruik van het Ooster- en Westerzand te beëindigen en de ander vestigde de aandacht op de leefbaarheid van de omliggende dorpen die bij een verschuiving van het oefenterrein naar landbouwgronden onder druk komt te staan.

2.3 Status van het nul-alternatief en reikwijdte van het MER

Volgens de wettelijke regeling inzake de m.e.r. (Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne, Regelen met betrekking tot milieu-effectrapportage, Staatsblad 211, 1986) dient een MER onder meer te bevatten "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voorzover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van het milieu, indien die activiteit noch de alternatieven worden ondernomen". In het algemeen wordt dit aangeduid als het z.g. nul-alternatief. Enkele sprekers zijn van mening dat van de aanleg van het COT-minus moet worden afgezien, dan wel dat de uitkomsten van het MER zouden moeten kunnen leiden tot een heroverweging van de beslissing om op Havelte-west en Havelte-oost een COT-minus in te richten. De hierboven bedoelde opmerkingen van een aantal sprekers hebben in feite betrekking op het besluitvormingsproces omtrent het COT-minus Havelte. Teneinde hierover in het verdere verloop van deze MER-procedure geen onduidelijkheden te laten bestaan, hecht het Bevoegd Gezag eraan de volgende kanttekeningen te plaatsen. Zoals reeds in hoofdstuk 1 is aangegeven is de behoefte aan oefenterreinen voor de Koninklijke Landmacht onderbouwd in de Evaluatienota SMT. Bij de behandeling van deze nota in het parlement is met zoveel woorden ingestemd met de realisatie van het COT-minus (waarbij wordt verwezen naar het in par. 2.2.gestelde over de vergelijkende studie). Gezien het vorenstaande beschouwt het Bevoegd Gezag het nul-alternatief uitsluitend als een referentiekader dat is bedoeld om de effecten van de overige varianten goed te kunnen beoordelen.

2.4 De locatievarianten

In het SMT zijn de randvoorwaarden neergelegd voor de begrenzing van het COT-minus. Daarvan zal deel uitmaken: in ieder geval de 500 ha van Havelte-west, voorts 300 ha te vinden op het 1.300 ha grote gebied Havelte-oost, waarvan er hoogstens 100 ha buiten het gebied Havelte-oost op landbouwgronden mogen worden gesitueerd (zie deel d SMT pag. 49 en 50).

De beslissing om de gehele 300 ha zoveel mogelijk op landbouwgronden te realiseren brengt een duidelijke verschuiving in het bovenstaande teweeg. Het houdt in dat varianten waarbij deze 300 ha geheel op Havelte-oost gesitueerd worden niet meer in beschouwing worden genomen.

De varianten bewegen zich tussen twee polen: één waarbij de 300 ha (nagenoeg) geheel op landbouwgronden worden gezocht en één waarbij maximaal 250 ha op Havelte-oost worden gesitueerd en 50 ha op landbouwgronden. Deze 50 ha is het minimum dat nodig is om een aansluiting tussen Havelte-west en Havelte-oost ten noorden van de Joh. Postkazerne te kunnen realiseren. Beide varianten (en de mogelijkheden daartussen) liggen ten noorden van de Joh. Postkazerne en pal ten oosten van de Van Helomaweg.

De Voorzitter van de Raad voor de Ruimtelijke Ordening drukt in zijn advies zijn spijt uit over de beperkte strekking van de locatie-MER en geeft het bevoegd gezag in overweging om alsnog locatie-alternatieven te ontwikkelen die uitgaan van volledige uitplaatsing van het COT-minus Havelte naar landbouwgronden.

Het bevoegd gezag merkt hierover het volgende op. Bij de behandeling van de Evaluatienota SMT heeft de Tweede Kamer ingestemd met de inrichting van het COT-minus. De Kamer heeft daarnaast in de motie Van den Berg/De Graaf verzocht om een studie te verrichten naar de mogelijkheden van uitplaatsing van oefenterreinen naar landbouwgronden tot een maximum van 2500 ha. Het bevoegd gezag acht deze studie het juiste kader om over uitplaatsing van oefenterreinen te spreken en niet de partiële herziening van het SMT waarvoor thans het MER wordt opgesteld. Het bevoegd gezag heeft daarbij de eerder genoemde uitspraak van de Kamer overwogen en het feit dat in het geval van Havelte er al sprake is van uitplaatsing naar landbouwgronden, aansluitend aan het bestaande oefenterrein Havelte-west. Bovendien legt de Evaluatienota een verband tussen de uitplaatsing en de inrichting van de COT'n Ermelo-Noord en de Leusderheide en niet met het COT-minus Havelte. De bij par. 2.2 gemaakte opmerking over de vergelijkende studie is ook hier van toepassing.

2.5 Het MER COT-minus Havelte als basis voor de verdere besluitvorming

Het voornemen en de in samenhang daarmee te onderzoeken varianten voor de inrichting van het COT-minus Havelte zijn, in de startnotitie van de initiatiefnemer, in globale zin verwoord. Het doel is tweeledig: enerzijds dient het MER als locatie-MER ten behoeve van de partiële herziening van het SMT voor de vaststelling van de exacte locatie van het COT-minus, anderzijds dient het als inrichtings-MER ten behoeve van het opstellen van het inrichtingsplan voor het COT-minus. Het is duidelijk dat het inrichtingsplan pas kan worden vastgesteld wanneer de exacte locatie is bepaald.

Tegen deze achtergrond zal het op te stellen MER voldoende en gerichte informatie moeten bevatten om tot een verdere invulling en besluitvorming te komen. Als gevolg van de aankondiging in de Defensienota en de Evaluatienota om de resterende 300 ha zo mogelijk geheel op landbouwgronden te situeren, is het belang van het karakter van locatie-MER toegenomen. Zoals vermeld dient het SMT voor wat betreft de begrenzing van het COT-minus te worden gewijzigd. Voor een dergelijke wijziging van een planologische kernbeslissing (PKB) zoals het SMT dient er een locatie-MER te worden opgesteld. Defensie heeft ervoor gekozen om de lopende MER (die immers al deels een locatie-karakter had) te combineren met de locatie-MER die nodig is voor de partiële herziening.

Daarbij verdient het aanbeveling om het locatie-deel van het MER voor de partiële herziening duidelijk te scheiden van het inrichtingsdeel van het MER. Om voorts de relatie tussen het MER en het inrichtings- en beheersplan goed zichtbaar te maken, beveelt het Bevoegd Gezag aan het MER vergezeld te doen gaan van een concept-inrichtingsplan, en eventueel een concept-beheersplan welke (mede) op de uitkomsten van het MER zijn gebaseerd.

Deze benadering heeft als bijkomend voordeel dat de over het MER te houden inspraak kan worden gecombineerd met de inspraak over de ontwerp-PKB en het inrichtingsplan.

Procedureel zijn er enkele verschillen tussen een MER ten behoeve van een PKB en een MER ten behoeve van een inrichtingsplan. Deze zijn met name relevant voor het bevoegd gezag. Bij een inrichtings-MER is de staatssecretaris van Defensie het bevoegd gezag en worden adviezen ingewonnen van de Directeur LNO en de Inspecteur VROM alsmede van de Commissie voor de Milieu-effectrapportage. Bij een PKB-MER (of "rijks-MER") is de regering bevoegd gezag en wordt -naast de genoemde instanties- tevens advies van de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening (RaRo) gevraagd. De onderhavige richtlijnen zijn dan ook namens de regering vastgesteld.

2.6 Het OOT op Havelte-oost

In haar aanbiedingsbrief bepleit de Commissie om de milieu-effecten van de later op Havelte-oost te realiseren 330 ha overig oefenterrein mee te nemen in de m.e.r. voor het COT. Zij meent dat de inrichting en de situering van dit OOT niet los kan worden gezien van de inrichting van het COT-minus. Het Bevoegd Gezag heeft begrip voor deze benadering maar wijst erop dat bij de behandeling van de Prioriteitennota door defensie is aangegeven dat het militair gebruik van Havelte-oost ten oosten van de lijn van 2 km oostelijk van de Van Helomaweg eind 1993 zal worden beëindigd. Van OOT-gebruik zal derhalve alleen sprake zijn in het gebied ten westen van de genoemde lijn. Dit gebruik zal in het MER worden meegenomen.

HOOFDSTUK 3 RICHTLIJNEN

3.1. INLEIDING

In het Structuurschema Militaire Terreinen (deel d, regeringsbeslissing) is bepaald dat bij Havelte een compagniesoefenterrein-minus (COT-minus) zal worden ingericht, waarbij EOT- en OOT-medegebruik zal plaatsvinden.

Voor de inrichting van het COT-minus zal door het Ministerie van Defensie een inrichtingsplan worden vastgesteld. In februari 1989 is door het Ministerie van Defensie de procedure gestart (bijlage 2A) ten behoeve van de besluitvorming over dit inrichtingsplan. In deze procedure worden de regels met betrekking tot milieu-effectrapportage uit de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm) toegepast. In dat kader verzocht de Staatssecretaris van Defensie (bijlage 1A) de Commissie voor de milieu-effectrapportage om te adviseren over de richtlijnen voor de inhoud van het door de initiatiefnemer (de Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen, directie Noord-Nederland) op te stellen milieu-effectrapport (MER) (zie voor de projectgegevens bijlage 3).

Een werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage (zie voor de samenstelling bijlage 3) heeft op 24 april 1989 een advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport Compagniesoefenterrein-Minus Havelte uitgebracht. In juli 1989 zijn door het Ministerie van Defensie de richtlijnen Milieu-effectrapport Compagnies Oefenterrein-Minus Havelte vastgesteld.

Daarbij werd er vanuit gegaan dat de twee bestaande eenheidsoefenterreinen op Havelte-West te zamen met een deel (circa 300 ha.) van het gebied aan de oostzijde van de Van Helomaweg een functie voor compagniesoefeningen zouden gaan vervullen. Het deel ten oosten van de Van Helomaweg is reeds in gebruik als militair oefenterrein. Indien de benodigde 300 hectare niet geheel binnen het bestaande terrein Havelte-Oost gerealiseerd zou worden, zou conform het SMT niet meer dan circa 100 ha. van de aangrenzende landbouwgronden in de omgeving van de Schipslootweg worden geoccupeerd.

In maart 1991 is de Defensienota gepubliceerd. Hierin is aangegeven dat de uitbreiding van COT-minus Havelte mogelijk geheel op landbouwgronden zal worden gerealiseerd. Als gevolg hiervan en van een aantal andere beleidsontwikkelingen, is besloten het oorspronkelijke voornemen voor het COT-Minus Havelte te herzien. De uitbreiding van 300 ha ten behoeve van het COT-minus moet geheel dan wel gedeeltelijk op de aangrenzende landbouwgronden plaatsvinden. Het gebied Havelte-Oost moet zoveel mogelijk worden ontzien. Van EOT-medegebruik zal worden afgezien; nagegaan zal worden welke mogelijkheden er zijn voor OOT-gebruik. Bij de behandeling van de Evaluatienota Structuurschema Militaire Terreinen in de Tweede Kamer (maart 1992) is door de regering toegezegd dat voor de grenswijziging van het COT een PKB-procedure (gekoppeld aan de besluitvorming over de partiële herziening van het Structuurschema Militaire Terreinen) zal worden doorlopen, waarbij tevens een locatie-m.e.r. zal worden uitgevoerd.

Ten behoeve van de milieu-effectrapportage over het gewijzigde plangebied, is in juli 1992 een aanvullende startnotitie uitgebracht (bijlage 2b). De Commissie voor de milieu-effectrapportage is gevraagd (bijlage 1b) hierover een aanvullend advies voor richtlijnen uit te brengen.

De Commissie heeft gezien de zich inmiddels voorgedane ontwikkelingen besloten om het gehele advies voor richtlijnen opnieuw uit te brengen, gebaseerd op het nieuwe plangebied. Het advies is alleen aangepast, voorzover de aanpassing van het plangebied daartoe aanleiding gaf. Daarmee komt dit advies voor richtlijnen in de plaats van het oude advies, zoals dat op 24 april 1989 is uitgebracht.

Bij de opstelling van het advies zijn alle via het bevoegd gezag ontvangen adviezen, commentaren en opmerkingen die schriftelijk werden ingebracht in beschouwing genomen. In bijlage 4 is een overzicht van deze inspraakreacties te vinden. Ook de reacties die naar aanleiding van de aanvullende startnotitie zijn binnengekomen, zijn hierin opgenomen. Voor zover deze reacties betrekking hebben op milieu-aspecten van de activiteit, werden zij in dit advies verwerkt. Waar dit expliciet het geval is, wordt door middel van een voetnoot naar de reactie verwezen.

Het advies is samengesteld in volgorde van de onderwerpen die een MER volgens artikel 41j van de Wabm ten minste moet bevatten. De belangrijkste aandachtspunten zijn bijeengebracht in de samenvatting.

3.2. VORM EN PRESENTATIE VAN HET MER

In verband hiermee beveelt het Bevoegd Gezag het volgende aan:

- Het is wenselijk het MER beknopt van opzet te houden en de inhoud te beperken tot die informatie, die relevant is voor het te nemen besluit (vaststelling van het inrichtingsplan).
- Het rapport dient te worden voorzien van een samenvatting die goed op de inhoud is afgestemd. Het is aan te raden belangrijke leemten in kennis in deze samenvatting aan te geven.
- De milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten overzichtelijk worden weergegeven. Daarbij dienen te sterke vereenvoudigingen enerzijds en slechts voor ingewijden toegankelijke vaktaal anderzijds te worden vermeden.
- Het MER kan worden opgesteld als een op zichzelf staand document, maar het kan ook deel uitmaken van een ontwerp-inrichtingsplan. In het laatste geval zal het MER wel afzonderlijk herkenbaar moeten zijn.
- In het MER dient te worden ingegaan op de vragen over het project, zoals die uit de inspraak naar voren zijn gekomen.
- Indien wordt afgeweken van de vastgestelde richtlijnen dient daarvoor een duidelijke motivering te worden gegeven.

- Het verdient aanbeveling om achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzes onderbouwen) niet in het MER zelf te vermelden, maar in bijlagen op te nemen. Achtergrondgegevens die noch in het MER, noch in bijlagen zijn opgenomen, dienen wel beschikbaar te zijn voor geïnteresseerden. In het MER en in eventuele bijlagen dient daarnaar dan te worden verwezen.
- Een verklarende begrippenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bevorderen de leesbaarheid van het MER; het is aan te bevelen dergelijke lijsten op te nemen.

3.3. PROBLEEMSTELLING EN DOEL

Artikel 41j, lid 1, onder a van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."

Behoefte COT-Minus

In het MER zal het besluit in het Structuurschema Militaire Terreinen tot inrichting van een COT-minus in het betreffende gebied met de achtergronden en het gehele selectieproces, dat geleid heeft tot deze keuze, duidelijk uiteengezet moeten worden.

Hierbij dient de behoefte aan terreinen voor oefeningen op compagniesniveau in Nederland te worden aangegeven, alsmede het aandeel dat Havelte daarin moet leveren, met de opgave van de herkomst van manschappen, voertuigen en van de eventueel benodigde luchtsteun.

Begrenzing en locatie COT-Minus

In de aanvullende startnotitie is een globale aanduiding gegeven van de begrenzing en is op een kaart een plangebied aangeduid. In het MER zal de exacte begrenzing van het COT-minus nader moeten worden ingevuld.

Duidelijk moet worden aangegeven op grond van welke uitgangspunten deze exacte begrenzing wordt vastgesteld. Naar het oordeel van het Bevoegd Gezag zal daarbij in ieder geval aandacht besteed moeten worden aan de volgende uitgangspunten:

- * het programma van eisen voor een terrein voor COT-oefeningen met medegebruik voor OOT-oefeningen;
- * de uitgangspunten uit het Structuurschema Militaire Terreinen, de Defensienota 1991, de Evaluatienota SMT;
- * relevante beleidsvoornemens op nationaal (Natuurbeleidsplan, Structuurschema Groene Ruimte, Vierde Nota op de Ruimtelijke Ordening Extra), provinciaal (Streekplan en provinciaal Natuurbeleidsplan, grondwaterbeschermingsplannen) en gemeentelijk niveau ten aanzien van natuur en milieu;
- * aanwezigheid van voor verzuuring, verdroging en vermessing gevoelige gebieden en activiteiten en waardevolle elementen (o.a. Hinderwet: ecologische richtlijn).

Inrichtingsbehoefte

Aangegeven moet worden de behoefte aan een OOT en aan de mogelijkheid van een geïntegreerd COT- en OOT-gebruik en het eventuele recreatieve medegebruik van het terrein. Verder zal moeten blijken wat de aard en spreiding is van het gebruik in de tijd (dag, nacht, seizoen) met de bijbehorende intensiteit (aantallen machines, voertuigen en manschappen) die wordt gehanteerd als ontwerpgrondslag voor de voorgenomen inrichting van het COT-minus.

In het MER behoort de aard en de mate van waarschijnlijkheid te worden aangegeven van ontwikkelingen in de oefentechnische behoefte van de krijgsmacht, die van invloed kunnen zijn op de voorgenomen activiteit. In dit verband valt onder andere te denken aan een groeiende behoefte aan nachtelijke oefeningen als gevolg van technologische ontwikkelingen en aan ontwikkelingen, waarbij de inzet van helicopters en/of vliegtuigen (al dan niet in het kader van de oefening) zal kunnen veranderen. Hoe vaak worden dergelijke oefeningen verwacht? Duidelijk zal moeten worden of de voorgenomen inrichting van het terrein volgens de nu geldende inzichten voldoende mogelijkheden biedt voor de inpassing van dergelijke en andere nieuwe ontwikkelingen, of dat een sterke verandering in de oefentechniek aanleiding zou kunnen geven tot een aanpassing van de inrichting.

In het MER zal tevens een relatie moeten worden gelegd met het nog te situeren OOT-terrein. Het betreft hier zowel de locatie als de inrichting en het gebruik van dit OOT-terrein. Voor enkele aspecten zullen immers cumulatieve effecten optreden door de aanwezigheid van twee oefenterreinen (geluidhinder, verstoring van flora en fauna en dergelijke).

Criteria

Zowel voor de begrenzing van het plangebied, de ontwikkeling en de selectie van locatie-alternatieven alsook voor de inrichtingsalternatieven, dient een duidelijk pakket van criteria te worden ontwikkeld op basis van bovengenoemde aspecten. De verschillende alternatieven kunnen vervolgens op basis van deze criteria met elkaar worden vergeleken. Het Bevoegd Gezag beveelt aan in elk geval de volgende milieu-aspecten bij het opstellen van deze criteria te betrekken:

- o aantasting van de leefbaarheid van het gebied;
- o aantasting van landschapsoecologisch waardevolle gebieden;
- o veranderingen in de waterhuishouding;
- o aantasting/verwijdering van ecologisch waardevolle vegetaties en aantasting van de bestaansvoorwaarden voor de grote en kleine zoogdieren, vogels, herpetofauna, insecten en bodemfauna;
- o versnippering, barrière-werking en biotoopverkleining;
- o aantasting van landschappelijk waardevolle begroeiingen;
- o aantasting van archeologische vindplaatsen en historisch geografische objecten en structuren met hun naaste omgeving;

- o bodemverstoring door vergraving, betreding door militairen, berijding door wielvoertuigen en door verstuiwing;
- o bodemverontreiniging door lekkages en deponeren van afval alsmede bemesting;
- o ruimtebeslag van het werkelijk in gebruik te nemen deel van het oefenterrein;
- o visuele hinder voor omwonenden en recreanten door aan te leggen infrastructuur;
- o geluidhinder voor omwonenden en recreanten door de verschillende vormen van geluidproductie (militaire voertuigen, helicopters, impulsgeluid van oefenmunitie).

3.4. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKEWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN

Artikel 41j, lid 1, onder b van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen".

3.4.1 Algemeen

In het MER moeten de voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven worden beschreven en uitgewerkt. De initiatiefnemer kan in het MER al een voorkeur uitspreken voor één van deze alternatieven. Ook is het mogelijk dat het MER volstaat met de presentatie van een aantal gelijkwaardige alternatieven.

3.4.2 Voorgenomen activiteit

Bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit met al zijn deelingrepen en activiteiten zal een onderscheid moeten worden gemaakt naar de inrichting, het gebruik en het beheer van het gebied als militair oefenterrein.

In de beschrijving van de inrichting van het terrein verdienen de volgende punten de aandacht:

- de gewenste omvang en indeling van de terreinen voor COT- en OOT-gebruik met afwachtingsgebieden, uitgangstellingen, banenstelsel, "free for all"-gebieden, overganggebieden inclusief verdedigingsopstellingen en een rondbaan met toegangspunten, laad- en losplaatsen en spuitplaats, (eventuele) verbindingsbanen, alsmede de onderlinge verhouding en locatie van al deze inrichtingselementen;

- de aard en de plaats van de ingrepen die de voorgestelde inrichting mogelijk moeten maken, zoals diepploegen, kappen, aanplanten, inzaaien, bemesten, ophogen of ontgronden en dergelijke. Aangegeven moet worden op welke wijze en op welke plaatsen in de waterhuishouding zal worden ingegrepen in de zin van aanleg van een ontwateringssysteem, doorbreken van slecht doorlatende lagen, wijziging stromingsrichting van oppervlaktewater, diepere ontwatering;
- bepaalde voorzieningen die tijdens de inrichting getroffen zouden moeten worden opdat medegebruik (onder andere recreatie en waterwinning) mogelijk blijft en/of wordt.

Het gebruik van de terreinen dient te worden uitgewerkt. Aandachtspunten daarbij zijn:

- de verschillende typen oefeningen die op het gehele terrein of delen daarvan zullen plaatsvinden, uitgesplitst naar COT- en OOT-gebruik en naar dag- en nachtgebruik; de aantallen deelnemende manschappen, voertuigen, helicopters en de bijbehorende activiteiten zoals het af- en opladen van rupsvoertuigen, het berijden en betreden, vergravingen voor verdedigingsopstellingen, uitgangsstellingen, het inrichten van een bivak, latrines, het gebruik van oefenmunitie, tanken en olieversers;
- de verkeerssituatie en de verkeersintensiteit op en in de omgeving van het oefenterrein (hierbij moeten ook de eventuele verbindingsbanen worden betrokken);
- het mogelijke medegebruik van het terrein en de directe omgeving ervan;
- situering, inrichting en beheer van het OOT.

Het MER zal een overzicht moeten geven van de beheersmaatregelen. Hierbij kan worden gedacht aan:

- milieuhygiënisch beheer: het verzamelen en verwijderen van afval en andere restanten (bijvoorbeeld olieresten), het legen van latrines;
- beheer van de voorzieningen: onderhoud van wegen en paden, van recreatieve voorzieningen, bebording en dergelijke;
- beheer van de begroeiing: bosbeheer, beheer natuurlijke begroeiingen, tegengaan van verstuiwing door inzaaien en/of bemesten, et cetera.

Toezicht tijdens het gebruik, controle op de naleving en evaluatie van de feitelijke effecten zijn een noodzakelijke aanvulling op deze maatregelen.

Het moet duidelijk worden gemaakt of en in welke mate het beheer ten behoeve van het milieu ondergeschikt zal worden gemaakt aan dat van de operationele doeleinden; in dit verband is het van belang in het MER aan te geven in hoeverre het terreinbeheer ten opzichte van de gebruikers onafhankelijk is. Aangegeven dient te worden of er ten behoeve van het gebruik, beheer en onderhoud van het terrein derden zullen worden ingeschakeld.

3.4.3 Referentiekader

De situatie waarin de voorgenomen activiteit tot inrichting van een COT-minus niet zou plaatsvinden dient als uitgangspunt voor de beschrijving van de referentiesituatie. Bij de beschrijving van de referentiesituatie moet aandacht besteed worden aan het huidige gebruik en de daarin te verwachten ontwikkelingen van de verschillende terreinen: militaire terreinen, de woongebieden, de landbouwgronden, de recreatiegebieden, de natuurgebieden, de waterwingebieden, de produktiebossen.

In dit geval is het van belang bij deze beschrijving een duidelijk onderscheid te maken tussen de situatie waarbij het huidig militair gebruik zal worden voortgezet en de situatie waarbij het huidig militair gebruik zal worden beëindigd. Daarbij dienen tevens de potentiële waarden in beschouwing te worden genomen. De beschrijving van het gebied dient op macro-, meso- en op microniveau te worden gezien.

In de beschrijving van de situatie zonder militair gebruik moet inzicht worden gegeven in de mogelijkheden voor ontwikkeling en bescherming van de natuur- en cultuurwaarden in het gebied, mede gezien het daartoe vastgelegde beleid in het Natuurbeleidsplan. Dit deel van het referentiekader zal vermoedelijk slechts in kwalitatieve zin kunnen worden beschreven.

3.4.4 Alternatieven en varianten

De keuze van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven en varianten moet in het MER zorgvuldig worden gemotiveerd; zij moeten duidelijk aan het doel van de activiteit worden gerelateerd. De alternatieven zullen wat betreft diepgang en detaillering vergelijkbaar moeten zijn. In het MER moet worden aangegeven hoe en in welke mate het gestelde doel van het voornemen kan worden bereikt met behulp van ieder in beschouwing genomen alternatief. De alternatieven hebben betrekking op de locatie- en inrichtingsalternatieven.

Locatie-alternatieven:

Nu het plangebied groter is gekozen dan het totaal voor een COT-minus benodigde oppervlak, is het mogelijk een aantal locatie-alternatieven te beschouwen. Bij het zoeken naar relevante alternatieven zullen de verschillende criteria, zoals genoemd in hoofdstuk 3 een rol moeten spelen.

Inrichtingsalternatieven:

De inrichtingsalternatieven hebben betrekking op de verdeling, de ligging, de grootte en de precieze inrichting van de hoofdelementen en overgangsgebieden. Het is wenselijk op gedetailleerde kaarten aan te geven op welke plaatsen de diverse onderdelen van de oefeningen zullen plaatsvinden.

Er zal in ieder geval aandacht moeten worden geschonken aan de volgende punten:

- de ligging en omvang van het "free for all"-terrein mede in verband met de gevoeligheid voor verstuing;
- de ligging, het aantal en de afmetingen van de zandbanen van het banenstelsel;
- het al dan niet aanleggen van een randzone en een rondbaan binnen de periferie van het terrein en de inpassing en de inrichting daarvan;
- de locatie en de inrichting van de toegangen tot het terrein met verharde los- en laadplaatsen en de mogelijke inrichting van een spuitplaats;
- het al dan niet inrichten van vaste punten voor het bijtanken van voertuigen of het creëren van voorzieningen teneinde verontreinigingen te voorkomen;
- de locatie en de inrichting van eventuele verbindingsbanen en ongelijkvloerse kruisingen; het eventueel verleggen van de Van Helomaweg;
- de locatie, de omvang en de inrichting van de beboste terreinen voor uitgangsstelling-/afwachtingsgebieden;
- de locatie en inrichting van de overgangszones tussen de hoofdelementen;
- de landschappelijke afwerking van de verschillende hoofdelementen en overgangsgebieden uit oefentechnisch oogpunt; met name gaat het om de visueel-ruimtelijke structuur van en de samenhangen tussen de verschillende inrichtings- en gebruikselementen en de omgeving;
- nadere afbakening van terreingedeelten ten behoeve van natuur, recreatie en bestaande bebouwing.
- de ontsluiting van de Joh. Postkazerne op de RW 32.

3.4.5 Nadere milieubescherpende maatregelen

De nadelige milieu-effecten (zowel leefmilieu als natuurlijk milieu) die bij de inrichting en het gebruik van het terrein kunnen optreden, dienen in het MER te worden beschreven. Daarnaast moet worden nagegaan welke mogelijke maatregelen kunnen worden genomen om deze milieu-effecten tegen te gaan of te verminderen. Vooral die effecten, die niet of nagenoeg niet omkeerbaar zijn, verdienen daarbij de aandacht. In dit verband moet in het bijzonder worden gedacht aan de bescherming van archeologische en historisch-geografische objecten en structuren (ensembles).

Maatregelen ter beperking van stof, geluid, trillingen en andere hinder verdienen hierbij de aandacht (zie ook 7.7). In dit verband vraagt het Bevoegd Gezag zich af in hoeverre het mogelijk is op of rond het terrein geluidbeperkende voorzieningen aan te leggen.

Wat betreft het natuurlijk milieu is het van belang de milieubescherpende maatregelen te richten op de ruimtelijke samenhangen tussen de verschillende milieucomponenten. Dit met het oog op de vaak bijzondere ecologische betekenis die gehecht kan worden aan dergelijke relaties.

3.4.6 Het meest milieuvriendelijke alternatief

Artikel 41j, lid 3 van de Wabm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast."

Het meest milieuvriendelijk alternatief zal gezocht moeten worden in een combinatie van een meest milieuvriendelijke locatie en een meest milieuvriendelijke inrichting, gebruik en beheer van het terrein. De Commissie adviseert bij het formuleren van dit alternatief in elk geval aan de volgende punten aandacht te besteden:

- Het realiseren van een oefenterrein, waarbij zoveel mogelijk maatregelen ter beperking van de overlast voor omwonenden worden getroffen. Hierbij zou bijvoorbeeld ook gedacht kunnen worden aan een locatiekeuze en inrichting waarbij de hinderveroorzakende activiteiten zo ver mogelijk van de woon- en recreatiegebieden gesitueerd worden.
- Het realiseren van een oefenterrein, waarbij de schade aan landschapsoecologische elementen en systemen en aan waardevolle cultuurhistorische ensembles (zoals ontginningseenheden) aan zoveel mogelijk wordt beperkt.
- Mogelijkheden om het ruimtebeslag zo klein mogelijk te houden, door een zo compact mogelijke inrichting te kiezen.
- Mogelijkheden om in de uit gebruik te nemen militaire terreinen eventueel opgetreden schade aan natuur en milieu zoveel mogelijk te herstellen.

3.5. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN

Artikel 41j, lid 1, onder c van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven".

In het MER wordt vermeld ten behoeve van welk besluit het MER wordt opgesteld en dienstig kan zijn en door wie of welke overheidsinstanties dit besluit zal worden genomen. Tevens wordt beschreven volgens welke procedure (met eventuele coördinatie met de eveneens te nemen besluiten in de sfeer van de ruimtelijke ordening) en tijdplan dit geschiedt en welke adviesorganen en -instanties daarbij formeel of informeel betrokken zijn. In dit verband is met name de voor de besluitvorming over de grenswijziging toegezegde PKB-procedure en een locatie-m.e.r. van belang. Voorts dient te worden vermeld welke terzake doende overheidsbesluiten reeds zijn genomen en welke openbaar gemaakte beleidsvoornemens beperkingen kunnen opleggen of randvoorwaarden stellen aan de betreffende besluiten waarvoor het MER wordt opgesteld, dit onder vermelding van de status van deze besluiten (hardheid; hoe lang geleden genomen). Evenzeer dient te worden aan gegeven, welke besluiten in een later stadium nog zullen (moeten) worden genomen om het project ten uitvoer te kunnen brengen.

3.6. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELING VAN DAT MILIEU

Artikel 41j, lid 1, onder d van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen".

3.6.1 Algemeen

De bestaande toestand van het milieu in het studiegebied dient in het MER te worden beschreven voor zover dat van belang is voor de voorspelling van de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de alternatieven/varianten. Deze beschrijving moet inzicht kunnen verschaffen in de gevolgen die zouden kunnen optreden en in hoe deze kunnen worden vermeden of, als dat niet mogelijk is, kunnen worden beperkt.

De beschrijving van de bestaande toestand van het milieu (zowel biotisch als abiotisch) en van de ontwikkelingspotenties van dat milieu, waarbij de voorgenomen activiteit niet zou worden ondernomen, dient als referentiekader voor de beschrijving van de gevolgen voor het milieu en de onderlinge vergelijking van de alternatieven. De beschrijving van de bestaande toestand dient te geschieden op micro-, meso- en macroniveau. Daarbij dient rekening te worden gehouden met eventuele naijleffecten van voltooide of lopende ingrepen in het studiegebied. Ook zal aandacht moeten worden besteed aan de ontwikkelingen in het kader van het Nationaal Park.

In het algemeen kan worden gesteld dat de omvang van het studiegebied wordt bepaald door de redelijkerwijs te verwachten reikwijdte van de effecten. Per milieu-aspect kan de omvang van het beïnvloedingsgebied verschillen. Voor de aspecten cultuurhistorie, landschap, waterhuishouding, leefbaarheid en geluid zal het studiegebied in ieder geval een grotere omvang dan het in te richten gebied dienen te hebben.

Onzekerheden bij deze beschrijving dienen duidelijk te worden aangegeven. Het verdient aanbeveling de beschrijving op te bouwen aan de hand van een aantal indicatororganismen voor milieu-omstandigheden en de veranderingen daarin. Aan de hand daarvan kan ook de toekomstige ontwikkeling van het milieu systematisch worden gevolgd.

Het is van belang het kaartmateriaal bij de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu te presenteren op een, afhankelijk van het aspect dat wordt bekeken, voldoende gedetailleerde schaal.

Het verdient aanbeveling om bij het waarderen van de verschillende aspecten waar mogelijk de resultaten te vergelijken met andere (bovenregionale) onderzoeksresultaten.

De Commissie vraagt in het MER voor de volgende aspecten van het studiegebied de aandacht:

3.6.2 Abiotische factoren: (geo)hydrologie, geomorfologie en bodem

- geologische en geomorfologische gesteldheid (afzettingen, structuren, micro- en macroreliëf);
- bodemgesteldheid (minerale gronden en veengronden, bodemprofielontwikkeling, verstoring en vergraving);
- grondwatersystemen (inzijgings- en kwelgebieden, grondwaterstanden, stromingsrichting, kwaliteit);
- oppervlaktewatersystemen (watergangen, vennen, drasland, stromingsrichting, peilen en fluctuaties, afstroming over het oppervlak, kwaliteit);
- natuurlijke rijkdom en ontwikkelingspotenties, in het bijzonder de grondwaterstromen en de ruimtelijke rangschikking van natuurgebieden, die migratie van dieren mogelijk maakt (macro- en microgradienten in bodem en grondwater, landschapsoecologische samenhangen).

3.6.3 Biotische factoren

Vegetatie

Het voorkomen en de verspreiding van plantesoorten en vegetatietypen, alsmede de relatie tussen het voorkomen van bepaalde vegetatietypen of plantesoorten en milieucondities. In het bijzonder wordt hier gedacht aan milieu-indicerende soorten.

Fauna

- soorten en aantallen van vogels en andere diergroepen zoals reptielen en amfibieën, bodemfauna en vlinders;
- indicatorsoorten en milieucondities en levensgemeenschappen;
- functies van het gebied en biologisch-ecologische relaties (fourageer-, rust-, broed-, doortrek- en/of overwinteringsgebied).

3.6.4 Ruimtegebruik

- een beschrijving en kartering van de functies die het studiegebied op het moment vervult; militaire doeleinden, monumentenzorg, landschapszorg, waterwinning, natuurbehoud en -ontwikkeling, landbouw, bosbouw, recreatie en wonen;
- aandacht moet worden besteed aan de intensiteit van deze functies en in hoeverre er sprake is van onderlinge beïnvloeding.

3.6.5 Landschap

Visuele aspecten zoals afwisseling, ruimtewerking, schaal van het landschap, openheid/geslotenheid, ruimte-massaverhouding, beeldbepalende structuren en elementen en regelmaat dienen in het studiegebied te worden onderzocht. In verband met het reliëf (aanwezigheid van stuwwallen) dient ook het gebied buiten het eigenlijke studiegebied in de beschouwing te worden betrokken, voorzover de zichtbaarheid van de voorgestelde ingrepen dit noodzakelijk maakt.

3.6.6 Cultuurhistorie

Archeologie

Beschrijving van archeologische aspecten zoals grafheuvels, grafvelden, vuursteenwerkplaatsen, nederzettingen, oude akkers uit de prehistorie en de vroege middeleeuwen en dergelijke.

Historisch-geografische kenmerken

Beschrijving van historisch-geografische aspecten: landschapselementen en structuren die informatie verschaffen over de ontginningsgeschiedenis van het huidige "cultuurlandschap". Dit betreft:

- . historische nederzettingsvormen zoals heide- en randveenontginningen;
- . verkavelingspatronen (inclusief moderne ruilverkaveling), onregelmatige blokverkaveling, strookvormige verkaveling en dergelijke;
- . infrastructurele werken zoals oude kanalen, het wegenpatroon, sporenbundels, veedriften, (marke)grenzen en dergelijke;
- . historische bodemgebruiksvormen zoals akkers, bossen, heidevelden en dergelijke.

Van belang is in dit kader aandacht te besteden aan ouderdom en gaafheid van de elementen en structuren. Tevens dient aandacht te worden besteed aan de zichtbaarheid van de samenhang. Dit betreft zowel samenhang in genetische zin (ensembles zoals ontginningsseenheden of andere uit hoofde van hun ontstaanswijze bij elkaar behorende elementen) als de samenhang met het reliëf: optreden van steilrandjes en dergelijke.

Belangstelling verdient tevens de inventarisatie van relictten die duiden op een historische beheersvorm: strubben, knotbomen, houtwallen met stobben of stoven, boerengeriefhoutbosjes, elementen ontstaan als gevolg van het vastleggen van stuifzanden.

3.6.7 Leefbaarheid

Huidige overlast en hinder

Huidige geluidbelasting; gemiddelde en piek-belasting voor directe en verder verwijderde omgeving, daarbij aangegeven waardoor veroorzaakt.

Mate waarin door bodemtrillingen verstoring van mens en dier of schade aan gebouwen (zakking, scheurvorming) is ontstaan.

Mate waarin brand- en explosiegevaar bestaat, mate waarin de veiligheid van mens en dier wordt bedreigd door het gebruik van gevaarlijke stoffen.

3.7. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

Artikel 41j, lid 1, onder e van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."

3.7.1 Algemeen

Bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu dient er rekening mee te worden gehouden, dat zij tijdelijk of permanent van aard kunnen zijn of zelfs pas op langere termijn geleidelijk waarneembaar kunnen worden. Ook aan de gevolgen voor de natuurontwikkelingspotenties dient aandacht te worden besteed. De beschrijving van de effecten dient op micro-, meso- en macroniveau plaats te vinden. Ook dient onderscheid te worden gemaakt naar het optreden van effecten als gevolg van de inrichting van het terrein en effecten als gevolg van het gebruik en het beheer van het terrein. De te verwachten gevolgen voor het milieu zullen zo veel mogelijk in hun onderlinge samenhang moeten worden beschouwd.

Alleen als belangrijke verschillen tussen de alternatieven en varianten worden verwacht, moeten de effecten per afzonderlijk alternatief/variant worden beschreven. Bij geringe verschillen kan worden volstaan met een aanduiding daarvan. De omvang van het studiegebied wordt bepaald door de te verwachten reikwijdte van de effecten. Per milieu-aspect kan de omvang van het beïnvloedingsgebied verschillen.

Zoals reeds in hoofdstuk 3 is aangegeven, dient bij het voorspellen van de milieu-effecten waar mogelijk rekening te worden gehouden met het mogelijk medegebruik van een OOT in Havelte.

In het MER zullen de gebruikte voorspellingsmethoden en -modellen moeten worden beschreven met de mate van betrouwbaarheid die aan deze methoden en modellen kan worden toegekend. Tevens zal een indicatie moeten worden gegeven van de variatie in de voorspellingsresultaten die kan worden verwacht als gevolg van onzekerheden en onnauwkeurigheden in de methoden en modellen. Bij onzekerheid over het optreden van effecten moet een reële inschatting worden gemaakt van de meest slecht denkbare situatie. Hieronder is aangegeven welke punten in het MER aan de orde dienen te komen.

3.7.2 Abiotische factoren (geo)hydrologie, geomorfologie en bodem

- de aantasting van geomorfologische structuren, het natuurlijke micro- en macroreliëf;
- bodemaantasting, in de zin van verstoring van de natuurlijke profielopbouw, ophoging, afgraving, aantasting van veenvoorkomens en draslandsituaties; in hoeverre wordt rekening gehouden met de herkomst en de samenstelling (met name kalkhoudendheid) van het zand dat voor ophoging en aanvulling zal worden gebruikt; waar zal de af te voeren grond worden opgeslagen of aangewend;
- bodemaantasting in de zin van eutrofiëring (latrines en dergelijke) en verdichting (betreden, berijden);
- de aantasting van de huidige grond- en oppervlaktewatersystemen als gevolg van grondwaterstandsverlaging, ontwatering, de verwijdering of doorbreking van slecht doorlatende lagen, versnelde afvoer van oppervlaktewater; de effecten van wijziging in de grondwaterstand op naburige agrarische gronden en op natuurgebieden en effecten op grootte en richting van de diepe en ondiepe grondwaterstroming en de oppervlakkige afvoer of toevoer. In verband hiermee zullen ook de effecten stroomopwaarts moeten worden beschreven;
- te verwachten toekomstige vervuillingsbronnen van het grondwater (eutrofiëring vanuit bivakplaatsen, vervuiling door lekkage van olie, brandstoffen en dergelijke);
- beheersmaatregelen in verband met bodem- en grondwater;
- waar en op welke schaal ontwatering en profielingrepen zullen plaatsvinden bij de verschillende alternatieven;
- hoe en op welke diepte de grond zal worden ontwaterd en wat daarvan de effecten op de omgeving zullen zijn (onder andere in verband met klink en verdere veraarding van het aanwezige veen; drooglegging van (tijdelijke) plassen);
- de mate van herstelbaarheid van deze ingrepen na beëindiging van het militaire gebruik.

3.7.3 Biotische factoren

Vegetatie

- beschrijving van vegetaties die zullen verdwijnen of worden aangetast, met speciale aandacht voor vegetaties die gevoelig zijn voor berijden, ontwateren en vergraven zoals die van stuifzand, veen en heide; begroeiingen die zullen ontstaan respectievelijk worden aangebracht; verstoring van samenhangen tussen vegetatietypen en abiotische factoren;
- potenties voor natuurontwikkeling die door de voorgenomen inrichtingsmaatregelen of gebruiksactiviteiten verloren gaan respectievelijk ontstaan;
- op vegetatiebeheer gerichte maatregelen die voor het toekomstige COT-minus worden overwogen.

Fauna

- mate waarin biotoopverlies en versnippering van biotopen optreden, voor welke kenmerkende en zeldzame diersoorten, daarbij ook in aanmerking nemend de effecten van de aantasting van de voedselbronnen;
- beheersmaatregelen in algemene zin, die ten behoeve van de fauna worden overwogen;
- mate waarin aantasting te verwachten is van bestaande ecologische relaties tussen het studiegebied en het omringende gebied. Te denken valt hierbij aan de relaties tussen broedgebieden en fourageergebieden en de relaties tussen overnachtingsgebieden en fourageergebieden.

3.7.4 Ruimtegebruik

Dit betreft zowel particuliere als niet-particuliere terreinen:

- gevolgen van ingrepen voor agrarische activiteiten, zowel huidige als toekomstige: versnippering van bedrijfseenheden en verandering van bedrijfsvoering en de daaruit voortvloeiende neveneffecten: negatieve beïnvloeding van de voedingswaarde van het gewas, van de netto-productie, van doorsnijding van landbouwgronden en van de produktiviteit van het vee, gevolgen voor de herinrichting van het gebied voor landbouwkundig gebruik onder andere met het oog op wettelijke bepalingen zoals de ecologische richtlijn;
- gevolgen van ingrepen voor natuurbehoud, natuurbeheer en natuurontwikkeling;
- gevolgen van ingrepen voor de recreatie, zowel ten aanzien van de dag- als ten aanzien van de verblijfsrecreatie op verschillende niveaus van intensiteit;
- gevolgen van ingrepen voor de woonsituatie;
- gevolgen voor de waterwinning op korte en lange termijn (respectievelijk 25 jaar en 50 à 100 jaar);
- effecten die ontstaan als gevolg van verkeerskundige maatregelen, bijvoorbeeld door het afsluiten van bestaande openbare wegen en/of het aanleggen van nieuwe wegen 26 (bijvoorbeeld het ontsluiten van de Johannes Postkazerne rechtstreeks naar de Rijksweg 32, het omleggen van de van Helomaweg).

3.7.5 Landschap

- wijze waarop de militaire inrichtingskenmerken van de verschillende onderdelen van het oefenterrein (free for all-gedeelte, banenstelsel, rondweg, bivak- en opstelplaatsen, los- en laadplaatsen, verbindingsbanen en ongelijkvloerse kruisingen) in het bestaande landschap ingrijpen.

3.7.6 Cultuurhistorische aspecten

- de gevoeligheid van archeologische en historisch-geografische elementen en structuren voor bepaalde ingrepen in het kader van de inrichting en het gebruik van het oefenterrein. Dit betreft zowel de aanleg van een "free for all" terrein als de aanleg van banen, het inrichten van bivakplaatsen, het ingraven van materieel en het graven van schuttersputjes;
- een opgave van elementen of structuren met een cultuurhistorische betekenis, die niet kunnen worden gespaard.

3.7.7 Leefbaarheid

Geluid

Zowel voor de bestaande situatie als voor elk van de te onderzoeken alternatieven voor de voorgenomen activiteit dient de geluidbelasting in en om het oefenterrein te worden vastgesteld. De geluidbelasting dient afzonderlijk te worden vastgesteld voor geluid ten gevolge van:

- a) alle militaire activiteiten in het oefenterrein, met uitzondering van de onder b) genoemde bronnen;
- b) de impulsbronnen, hieronder dient te worden verstaan het gebruik van explosieven in de meest uitgebreide zin, waaronder schieten.

Voor de bepaling van de geluidbelasting dient te worden uitgegaan van het oefenschema, COT- en OOT-gebruik, op jaarbasis. Hieruit dienen die dag- (07.00 uur tot 19.00 uur), avond- (19.00 uur tot 23.00 uur) en nachtsituaties te worden gekozen, die maatgevend zijn voor een duidelijk beeld van het gemiddelde militaire gebruik van het oefenterrein. Tevens is het gewenst aan te geven met welke frequentie en mate deze gemiddelden mogelijk worden overschreden.

Van vorengenoemde gebruikssituaties dient de geluidbelasting te worden bepaald voor het oefenterrein zelf en een ruim gebied daaromheen.

De geluidbelasting dient te worden bepaald volgens de voor dergelijke geluidsbronnen meest gebruikelijke methode.

De geluidcontouren dienen voor de verschillende situaties en alternatieven op zodanige wijze te worden vastgelegd, dat een goede onderlinge vergelijking mogelijk is. Contouren zullen moeten worden vastgesteld met 5 dB(A) verschil.

Met behulp van de aldus verzamelde geluidgegevens dient, voor zover dat tenminste mogelijk is, aan de hand van de op het moment van het onderzoek beschikbare literatuur te worden nagegaan waar en in welke mate men in de omgeving van het terrein hinder zal ondervinden van het geluid en waar en in welke mate de fauna in en om het terrein zal worden verstoord door het geluid.

Andere vormen van hinder

Hierbij verdienen de aandacht:

- bijvoorbeeld hinder vanwege de aan- en afvoer van oefenende eenheden en het lossen en laden van materieel. Eventuele maatregelen die deze effecten kunnen tegengaan of voorkomen;

- eventuele stuif- en stofhinder op en in de omgeving van het COT-minus, hierbij rekening houdend met het meervoudig gebruik van het terrein;
- effecten op de leefbaarheid in de omgeving, met inbegrip van de omringende dorpen.

Trillingen

Er dient te worden nagegaan of door bodemtrillingen of schokgolven verstoring van mens en dier of schade aan gebouwen (bijvoorbeeld verzakking en scheurvorming) en dergelijke kan ontstaan. Omdat een dergelijke onderzoek slechts indicatief kan zijn, vraagt een aanduiding van de mate van nauwkeurigheid hier speciale aandacht.

Veiligheids- en gezondheidsaspecten

Er dient een beschrijving te worden gegeven van de mate waarin brand- en explosiegevaar kunnen optreden (bijvoorbeeld ten gevolge van het gebruik van oefen-munitie) en wat de gevolgen kunnen zijn van het gebruik van gevaarlijke stoffen.

Tevens dient te worden aangegeven hoe in het algemeen de veiligheid van recreanten en passanten zal worden gewaarborgd (bijvoorbeeld maatregelen om te voorkomen dat op het terrein achtergelaten "losse flodders" schade aanrichten).

Ook dient te worden nagegaan of er sprake zal zijn van gevolgen voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid van omwonenden van het COT-minus vanwege geluidhinder. Indien hiervan daadwerkelijk sprake blijkt te zijn moet worden aangegeven of er bepaalde risico-groepen zijn, om welke aantallen mensen het dan zou gaan en welke maatregelen kunnen worden getroffen ter bescherming van de gezondheid van deze mensen.

3.7.8 Overige en indirecte gevolgen, gevolgen van secundaire activiteiten

- cumulatieve en synergetische effecten die kunnen worden verwacht vanwege het meervoudig gebruik van het terrein, inclusief militaire vliegbewegingen;
- indirecte en secundaire effecten die kunnen optreden.

3.8. VERGELIJKING VAN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN HET MILIEU MET DE BESCHREVEN GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN ELK VAN DE IN BESCHOUWING GENOMEN ALTERNATIEVEN

Artikel 41j, lid 1, onder f van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven".

De alternatieven en varianten moeten, althans wat hun milieu-aspecten betreft, worden vergeleken, met als referentiekader de ontwikkeling van de bestaande toestand van het milieu zonder uitvoering van de activiteit. De kaders die de ruimtelijke ordening biedt en de normen en streefwaarden van het milieubeleid moeten een referentie vormen in deze vergelijking. Presentatie van de milieugevolgen van de verschillende aspecten van de onderscheiden alternatieven in een tabel biedt een goede basis voor een onderlinge vergelijking van de alternatieven. Een benadering per aspect en per alternatief is daarbij te prefereren.

Andere aandachtspunten bij dit onderdeel van het MER kunnen zijn:

- een beschrijving van de mate waarin de initiatiefnemer bij elk van de alternatieven denkt zijn doelstelling te kunnen verwezenlijken;
- een beschouwing over de positieve en negatieve gevolgen van ieder alternatief en de daarbij in het geding zijnde belangen;
- een voorkeursvolgorde van de alternatieven per milieu-aspect, waarbij afweging van ongelijksoortige milieu-aspecten dient te worden vermeden.

Op grond van de Wabm is de initiatiefnemer niet verplicht om in het MER kostenaspecten naar voren te laten komen. Toch zou een kostenvergelijking van de beschreven alternatieven in het MER kunnen worden opgenomen.

3.9. OVERZICHT VAN LEEMTEN IN KENNIS EN INFORMATIE, EVALUATIE ACHTERAF

Artikel 41j, lid 1, onder g van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."

In het MER moet worden aangegeven welke van de gevraagde informatie niet kan worden geleverd en waardoor dit wordt veroorzaakt. Ook de betekenis van deze leemten voor de besluitvorming moet worden aangegeven.

Daarnaast kunnen worden vermeld:

- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens (bijvoorbeeld inventarisaties en karteringen);
- gebrek aan bruikbare voorspellingsmethoden;
- andere kwalitatieve en kwantitatieve onzekerheden met betrekking tot milieugevolgen op korte en langere termijn.

Het bevoegd gezag dient te zijner tijd een evaluatieprogramma op te stellen teneinde de voorspelde effecten met de optredende effecten te kunnen vergelijken. Dit houdt rechtstreeks verband met de taak van het bevoegd gezag om de effecten op het milieu te volgen en te kunnen voorzien in maatregelen voor eventuele bijsturing.

In het MER kan door de initiatiefnemer reeds een eerste aanzet worden gegeven voor dit evaluatieprogramma. Hierbij zullen dan in ieder geval de geconstateerde leemten in kennis en informatie kunnen worden betrokken.

De evaluatie kan worden gecombineerd met een programma van maatregelen voor controle en nazorg.

3.10. SAMENVATTING VAN HET MER

Artikel 41j, lid 1, onder h van de Wabm:

Een MER bevat ten minste: "een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenen activiteit en van de beschreven alternatieven".

In de samenvatting van het MER zal kort en overzichtelijk de kern van de belangrijkste onderdelen van het MER moeten worden weergegeven:

- motivering van het doel en het belang van het voornemen;
- keuze en motivering van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven, waaronder het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast;
- de besluitvorming waarvoor het MER dient en eerdere besluiten die beperkingen kunnen opleggen aan het voornemen;
- beschrijving van de uitgangssituatie van het milieu (mede ten behoeve van de evaluatie achteraf);
- een beknopte en zo objectief mogelijke beschrijving van de voorspelde effecten van de verschillende alternatieven;
- een vergelijkende beoordeling van de alternatieven tegen de achtergrond van normen en uitgangspunten van het milieubeleid.

Samenstelling van de werkgroep uit de Commissie voor de Milieu-effectrapportage voor het COT-minus Havelte

Dr. J.T. de Smidt, voorzitter

Drs. G. J. Baayens te Dwingeloo

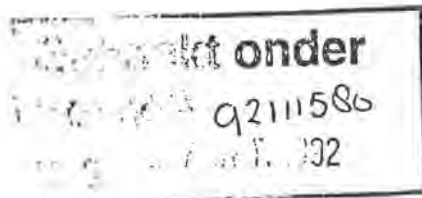
Kol'b.d. G.H. Hagen te Breda

Ir. H. Rogaar te Wageningen

Prof. drs. J.A.J. Vervloet te Bennekom

Mr. E. van Rosmalen, secretaris tot 1992

Drs. M. Buitenkamp, secretaris vanaf 1992

Aan de Staatssecretaris van Defensie
d.t.v. Coördinator Ruimtelijke
Ordering en Milieuzaken Defensie
Postbus 20701
2500 ES 's-Gravenhage

uw kenmerk
MG 92077997

uw brief
24 juli 1992

ons kenmerk
U1395-92/Bu/mp/171-92

onderwerp
herzien advies voor richtlijnen
COT-minus Havelte

Utrecht,
13 oktober 1992

Met bovengenoemde brief verzocht U de Commissie voor de milieu-effectrapportage advies uit te brengen voor de richtlijnen voor de inhoud van het op te stellen milieu-effectrapport inzake het compagniesoefenterrein-minus (COT-minus) Havelte. Hierbij bied ik U het advies van de Commissie aan overeenkomstig artikel 41n, eerste lid van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm). Dit advies is opgesteld op basis van de informatie in de aanvullende startnotitie over het aangepaste plangebied voor de realisatie van het COT-minus Havelte. De Commissie is nagegaan op welke punten het eerste advies voor richtlijnen, zoals dat aan U is uitgebracht op 24 april 1989, in verband met het nieuwe plangebied, aanvulling behoeft. Zij kwam daarbij tot de conclusie, dat door het betrekken van meer landbouwgronden in het plangebied, het eerste advies voor richtlijnen op een aantal punten ingrijpend aangepast diende te worden. Om die reden heeft zij, na overleg met U, besloten een nieuw advies voor richtlijnen uit te brengen, dat het oorspronkelijke advies vervangt.

Daarnaast wil de Commissie Uw aandacht vragen voor het volgende.

Bij de behandeling van de Evaluatienota Structuurschema Militaire Terreinen in de Tweede Kamer hebben de Staatssecretaris van Defensie, de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordering en Milieubeheer en de Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij een aantal uitspraken gedaan over het COT-minus Havelte (Tweede kamer, vergaderjaar 1991-1992, 16 666, nr. 41).

Wat betreft de te volgen procedure voor de grenswijziging van het COT-minus Havelte is het volgende gesteld:

De precieze locatie van de 300 ha. landbouwgrond (die samen met de 500 ha. van het oefenterrein Havelte-West het COT-Havelte zullen vormen) staat nog niet vast. Voor de grenswijziging van het COT zal de PKB-procedure worden doorlopen, waarbij tevens een locatie-m.e.r. zal worden uitgevoerd. Pas daarna zal de exacte locatie worden vastgesteld (antwoord bij vraag nr. 33 en 34).

Uit de aanvullende startnotitie COT-minus Havelte blijkt niet duidelijk hoe aan de bovenaangehaalde toezegging uitvoering zal worden gegeven.

De Commissie gaat er van uit dat uiteindelijk de juiste volgorde van besluitvorming zal worden aangehouden, te weten eerst de besluitvorming in het kader van het SMT over de begrenzing van het plangebied en dan pas over het inrichtingsplan COT-minus Havelte. De Commissie gaat er van uit dat de resultaten van het nu op te stellen MER COT-minus Havelte gebruikt zullen worden bij de PKB-procedure voor de partiële herziening van het Structuurschema Militaire Terreinen (SMT).

Daarnaast is bij de behandeling van de Evaluatienota Structuurschema Militaire Terreinen het volgende aangegeven:

In het vergelijkend onderzoek zullen de vier betrokken COT'n (Havelte, Ermelo-Noord, Leusderheide en Otrschot) met elkaar worden vergeleken op een aantal aspecten, zoals de aanwezige en potentiële natuur- en milieuwaarden, geluidhinder voor de omwonenden, de benodigde inrichtingsmaatregelen, de kosten daarvan, enz. Door middel van dit onderzoek kan worden bezien of de indruk van de regering kan worden bevestigd dat de COT'n Ermelo-Noord en de Leusderheide uit het oogpunt van natuur en milieu relatief het meest waardevol zijn en daarom in aanmerking komen om voorlopig niet te worden ingericht.De resultaten van het vergelijkend onderzoek worden nog dit jaar verwacht. Ze zullen bekend worden gemaakt bij de publicatie van de ontwerp-PKB voor de partiële herziening van het SMT (antwoord op vraag nr. 2).

Met het starten van de aanvullende procedure vanwege de gewijzigde begrenzing van het plangebied wordt naar de mening van de Commissie vooruitgelopen op de uitkomsten van het vergelijkend onderzoek. Het kan immers niet worden uitgesloten dat uit dit onderzoek naar voren komt dat een COT-minus in Havelte dermate negatieve gevolgen voor het milieu zal hebben, dat voorlopig van inrichting zal worden afgezien.

Ook is de discussie over de herstructurering van de krijgsmacht volop aan de gang. De uitkomst van deze discussie kan van invloed zijn op de behoefte aan en het gebruik van terreinen voor oefeningen op compagniesniveau.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de besluitvorming. Zij zal graag vernemen op welke wijze U van haar advies gebruik heeft gemaakt.

dr. J. J. de Smidt,
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
COT-minus Havelte

SAMENVATTING VAN HET ADVIES

De Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen in de regio Noord-Nederland van het ministerie van Defensie is voornemens conform het Structuurschema Militaire Terreinen (SMT) in het gebied nabij Havelte een compagniesoefenterrein-minus (COT-minus) in te richten.

Ten behoeve van de vaststelling van de exacte locatie van dit oefenterrein en van het inrichtingsplan wordt een milieu-effectrapportage (m.e.r.) uitgevoerd. Het doel van het onderhavige advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage is de milieu-aspecten van de locatie, de voorgenomen inrichting, het gebruik en het beheer van het COT-minus Havelte, met medegebruik als overig oefenterrein (OOT), af te bakenen en aanbevelingen te geven voor de inhoud van het op te stellen milieu-effectrapport (MER). Dit advies voor richtlijnen is gebaseerd op het te onderzoeken plangebied, zoals dat is aangegeven in de aanvullende startnotitie (juli 1992), uitgebracht door het ministerie van Defensie. Dit advies treedt dan ook in de plaats van het advies voor richtlijnen zoals dat op 24 april 1989 door de Commissie is uitgebracht.

Het advies van de Commissie is opgezet in volgorde van de onderwerpen die een MER ten minste moet bevatten volgens artikel 41j van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm). De belangrijkste aandachtspunten van dit advies zijn hierna samengevat.

Vorm en presentatie (hoofdstuk 2)

Het MER kan worden opgesteld als afzonderlijk document of als onderdeel van het ontwerp-inrichtingsplan. In het laatste geval dient de herkenbaarheid van het MER-gedeelte te worden gewaarborgd.

De milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven zullen overzichtelijk moeten worden gepresenteerd. Achtergrondgegevens kunnen in bijlagen worden opgenomen. Indien bij de opstelling van het MER wordt afgeweken van de richtlijnen, dient dit duidelijk gemotiveerd te worden aangegeven.

Probleemstelling en doel (hoofdstuk 3)

Het MER dient aan de volgende aspecten aandacht te besteden:

- de behoefte aan terreinen voor oefeningen op compagniesniveau in Nederland;
- de begrenzing en de locatiekeuze van het COT-minus in Havelte en de uitgangspunten die daarbij gehanteerd worden;
- de inrichtingsbehoefte mede in relatie tot de mogelijke toekomstige ontwikkelingen in de oefentechnische behoefte van de krijgsmacht;
- de voor de begrenzing van de locatie, de locatiekeuze en de inrichtingsalternatieven te hanteren selectiecriteria;
- de behoefte aan een OOT en de mogelijkheid om deze geïntegreerd met het COT aan te leggen.

De voorgenomen activiteit en de alternatieven (hoofdstuk 4)

Het MER zal een beschrijving moeten geven van de voorgenomen wijze van inrichting, gebruik en beheer van het terrein voor militaire doeleinden en medegebruik, zoals recreatie en waterwinning.

Daarnaast zal als referentiekader moeten worden beschreven de situatie waarbij de voorgenomen aanleg en inrichting van het COT-minus niet door gaat. Aandacht moet besteed worden aan de dan optredende ontwikkelingen waarbij zowel voortzetting als beëindiging van het huidige militair gebruik aan de orde moeten komen.

Het MER moet verder aandacht besteden aan locatie-alternatieven, inrichtingsalternatieven, nadere milieubescherpende maatregelen en het meest-milieuvriendelijke alternatief. Voor de uitwerking van dit laatste alternatief geeft de Commissie in haar advies suggesties.

Besluitvorming (hoofdstuk 5)

Aangegeven moet worden hoe de besluitvorming omtrent de activiteit zal verlopen en voor welk besluit het MER wordt opgesteld. De relatie met een eventuele partiële herziening van het Structuurschema Militaire Terreinen moet daarbij aan de orde komen. Daarnaast zal aandacht moeten worden besteed aan reeds bestaande besluiten, beleidsvoornemens en -uitspraken, die randvoorwaarden of beperkingen kunnen opleggen aan de besluitvorming. Tenslotte zal een overzicht moeten worden gegeven van besluiten die nog moeten worden genomen om het oefenterrein te realiseren.

Bestaande toestand van het milieu (hoofdstuk 6)

De omvang van het studiegebied varieert per milieu-aspect en omvat die gebieden waar meetbare of bespeurbare milieuveranderingen kunnen worden verwacht ten gevolge van de uitvoering van de voorgenomen activiteit en alternatieven daarvan.

De bestaande toestand van het milieu dient te worden beschreven voor zover die toestand van belang is voor de te verwachten milieu-effecten. De volgende aspecten verdienen bij dit onderdeel van het MER de aandacht:

- . abiotische factoren: grond- en oppervlaktewatersystemen, geomorfologie (reliëf, afzettingen, structuren) en bodem (minerale gronden, veengronden, bodemprofielontwikkeling en dergelijke);
- . biotische factoren: vegetatie (plantensoorten en vegetatietypen, relaties tussen het voorkomen van bepaalde soorten en milieucondities), fauna (soorten en aantallen, indicatorsoorten en dergelijke), functies van het gebied voor de fauna;
- . ruimtegebruik (functies die het studiegebied vervult, intensiteit hiervan);
- . landschap (visuele aspecten);
- . archeologische en historisch-geografische aspecten;
- . leefbaarheid, waaronder geluid, stof, trillingen en veiligheidsaspecten.

Gevolgen voor het milieu (hoofdstuk 7)

Aangegeven moet worden welke voorspellingsmethoden en -modellen zijn gebruikt. In hoofdstuk 7 van het advies wordt ingegaan op de te verwachten effecten per milieu-aspect. Bij de behandeling van deze gevolgen per milieu-aspect zal ook gelet moeten worden op de onderlinge afhankelijkheid van en de samenhang tussen de onderscheiden milieu-aspecten.

De gevolgen zullen moeten worden beschreven aan de hand van de in het kader van hoofdstuk 6 behandelde milieu-aspecten. Ook zullen beschreven moeten worden de cumulatieve en synergetische effecten, indirecte en secundaire effecten, optredende hinder en de effecten op de leefbaarheid in de omgeving.

Vergelijking van de alternatieven (hoofdstuk 8)

De gevolgen voor het milieu van de verschillende alternatieven en de voorgenomen activiteit moeten met elkaar en met de autonome ontwikkeling van het milieu worden vergeleken. De normen en streefwaarden van het milieubeleid alsmede de kaders van de ruimtelijke ordening moeten bij deze vergelijking worden betrokken.

Leemten in kennis en evaluatie achteraf (hoofdstuk 9)

Aangegeven moet worden in hoeverre onzekerheden en onnauwkeurigheden zijn blijven bestaan in voorspellingsmethoden, gebruikte gegevens en in te verwachten milieugevolgen.

Eveneens dient te worden vermeld wat de betekenis van deze leemten is voor de besluitvorming.

Het MER kan tevens een aanduiding van het (door het bevoegd gezag op te stellen) evaluatieprogramma bevatten.

Samenvatting van het MER (hoofdstuk 10)

De hoofdpunten uit het MER zullen in de samenvatting moeten worden gepresenteerd.

Raad van advies voor de ruimtelijke ordening

Bijlage 2

Corresp. adres : Postbus 30940
2500 GX 's-Gravenhage
Bezoekadres : Van Alkemadelaan 85 (tijdelijk)
's-Gravenhage
Telefoon : 070-335 32 11

Aan de Staatssecretaris van Defensie,
de heer mr B.J.M. baron van Voorst tot
Voorst,
Postbus 20701,
2500 ES Den Haag

doorkiesnr. : 3353213
kenmerk : CL/396
onderwerp : Aanvullende startnotitie
COT-minus Havelte

's-Gravenhage, 16 december 1992

Geachte heer Van Voorst tot Voorst,

Naar aanleiding van uw brief dd 13 november 1992 inzake bovengenoemde aanvullende startnotitie (uw kenmerk MG 92118423) bericht ik u het volgende.

De Raad ziet af van het uitbrengen van een afzonderlijk, specifiek advies over de aanvullende startnotitie COT-minus Havelte omdat hij het niet direct op zijn weg vindt liggen advies uit te brengen over een startnotitie voor relatief ondergeschikte lokatiegebonden aanpassingen van het ruimtelijk beleid.

Wel wil ik u wijzen op het onlangs door de Raad uitgebrachte advies over de Evaluatienota Structuurschema Militaire Terreinen (dd 28 februari 1992).

In dit advies staat de Raad niet bij voorbaat negatief tegenover de gedachte van inrichting op korte termijn van het COT Havelte. Wel was de Raad van mening dat er voor de besluitvorming over dit COT een lokatie- en inrichtings-MER gewenst is. Het verheugt mij dat u, in afwijking van hetgeen in de Evaluatienota SMT is gesteld, ervoor hebt gekozen een MER voor de uitbreiding van het COT Havelte op te stellen, overeenkomstig de aanbeveling van de Raad.

In uw brief stelt u dat het op te stellen MER enerzijds als lokatie-MER, en anderzijds als inrichtings-MER kan worden aangemerkt. De Raad adviseerde in zijn genoemde advies om de reikwijdte voor een lokatie-MER te verbreden; alhoewel de Raad de aanzienlijke maatschappelijke en ook ruimtelijke en sociaal-economische weerstanden tegen uitplaatsing op landbouwgronden onderkende, was hij van mening dat ook volledige uitplaatsingsmogelijkheden in een lokatie-MER zouden moeten worden gezien. De Raad interpreteerde de motie Swildens-Rozendaal/Van Noord (bij de behandeling van de VINEX) zo dat bij iedere (her)inrichting of aanleg van een militair oefen- en schietterrein in groene-koersgebieden of binnen de EHS moet worden aangetoond dat ruimtelijke alternatieven, ook in financiële zin, ontbreken.

Ik constateer tot mijn spijt dat de door u voorgestelde lokatie-MER een zeer beperkte strekking heeft, en geef u in overweging alsnog lokatie-alternatieven te ontwikkelen die uitgaan van volledige uitplaatsing van het COT Havelte naar landbouwgronden.

stas/4791

Uit uw brief maak ik op dat de milieu-effectrapportage (m.e.r.) voor het COT-minus Havelte de enige m.e.r. voor de partiële herziening van het Structuurschema Militaire Terreinen zal zijn. In dat verband wijs ik u op de aanbeveling van de Raad om ook op de voorgenomen wijzigingen in de vliegveldbelegging m.e.r. toe te passen.

Tenslotte adviseer ik u na te gaan of de binnenkort te verschijnen Prioriteitennota nog van invloed zal zijn op de m.e.r.-procedure.

Graag zal de Raad advies uitbrengen over de komende partiële herziening van de PKB Structuurschema Militaire Terreinen.

Een gelijkluidend afschrift van deze brief heb ik heden ook gezonden aan de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized 'R' followed by a smaller 'J' and a long horizontal stroke.

(drs R.J. de Wit, voorzitter)

Aan de Staatssecretaris van
Defensie
Ministerie van Defensie
Postbus 20701
2500 ES 's-GRAVENHAGE

landbouw, natuurbeheer
en visserij

uw brief van
24-7-1992

uw kenmerk
MG 92077997

ons kenmerk
LNO-926073/KN/TM 23 september 1992

onderwerp
aanvullende startnotitie
M.E.R.-COT-minus te Havelte

doorkiesnummer
27345

bijlagen

Met belangstelling heb ik kennis genomen van de aanvullende startnotitie voor de milieu-effect-rapportage voor het Compagnies Oefenterrein minus te Havelte. Mede namens mijn collega, de Directeur LNO in de Provincie Overijssel, doe ik u onderstaande opmerkingen t.a.v. de gewenste richtlijnen toekomen.

1. In het M.E.R. dient duidelijk te worden aangegeven wat het Rijks- en Provinciale beleid is ten aanzien van het betrokken studiegebied. Hierbij verdient met name het natuur- en landschapsbeleid duidelijker omschreven te worden dan thans in de aanvullende startnotitie is gebeurd. Zo stelt u dat de gebiedsdelen in Havelte-West die behoren tot de Provincie Overijssel 'geen deel uitmaken van de Ecologische Hoofd Structuur' (blz. 4), terwijl deze, alsmede de aangrenzende landbouwgronden voor minstens de helft wel degelijk gelegen zijn binnen de EHS. Bovendien wordt in deze notitie slechts het eigenlijke Westerzand als potentieel Nationaal Park aangeduid. In het Natuurbeleidsplan worden echter zo'n 13000 hectare bos- en natuurgebied als potentieel Nationaal Park 'Ooster- en Westerzand' aangemerkt. Het betreft hier slechts een globale begrenzing van een dergelijk toekomstig Nationaal Park. Daar uw aanvullende startnotitie spreekt van 'uiterste begrenzing' van het Nationale Park wil ik er met nadruk op wijzen dat de exacte begrenzing hiervan nog niet heeft plaats gevonden.

Mandemaat 3
Postadres:
Postbus 146
9400 AC Assen
Telefoon: 05920 - 2 79 11
Fax: 05920 - 18242
Telex: 53605

stas/4189

LNO926073/KN/TM 23 september 1992 1

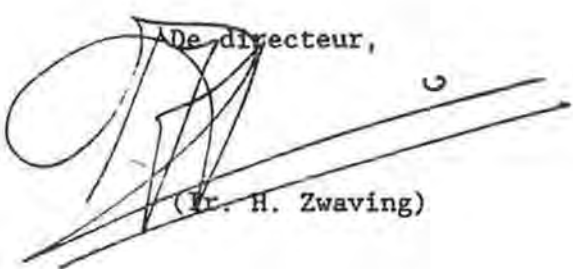
Tenslotte is er evenmin rekening gehouden met de inmiddels beleidsmatig vastgestelde globale aanwijzing van de tweede fase relatienota- en natuurontwikkelingsgebieden in Drenthe. Zo ligt langs de noordzijde van het aangegeven studiegebied over de gehele lengte het in dat kader als ZW-2 aangeduide gebied.

Hiermee is in uw notitie geen rekening gehouden daar u dergelijke gebieden slechts noemt waar zij gelegen zijn aan de oostzijde van het studiegebied.

2. Bij de aangegeven begrenzing van het studiegebied worden de meest kwetsbare delen van de bos- en natuurgebieden (bijvoorbeeld de Meeuwenkolonie) weliswaar buiten de begrenzing gehouden, maar dat betekent nog niet, zoals uw notitie stelt, dat zij 'worden ontzien'. Immers, de oefenactiviteiten zullen wel degelijk effecten hebben op de fauna, evenals dit het geval is bij de bevolkingskernen Kallenkote en Wapserveen. Geluidseffecten, lichthinder, trillingen e.d. zullen ongetwijfeld ook van invloed zijn op bijvoorbeeld op het rust- en vogelgebied.
3. In aanvulling op de in uw notitie terzake opgenomen aspecten zou ik graag zien dat bij de te bespreken effecten op de landbouw de nodige aandacht wordt geschonken aan de gevolgen voor de inrichting en ontsluiting van de (huis)kavels, naast 7 aspecten als wijzigingen die zullen optreden in de waterhuishouding van het betreffende landbouwgebied.
4. Zowel bij een eventuele omlegging van, als bij het aanleggen van enkele ongelijkvloerse kruisingen over c.q. onder de Heloma-weg zal in het kader van deze m.e.r.-procedure de nodige aandacht geschonken moeten worden aan de ecologische en landschappelijke gevolgen van een dergelijke infrastructurale ingreep. In dit verband dient mijns inziens tevens zicht geboden te worden op eventuele mitigerende maatregelen in de vorm van een zorgvuldige landschappelijke inpassing.
5. Waar de oorspronkelijke startnotitie (januari 1989) ten aanzien van de voor een COT-minus benodigde oppervlakte duidelijk was, blijft de aanvullende notitie betrekkelijk vaag. Het studiegebied omvat in totaal ca. 1250 hectare (blz. 5), maar wordt 'plangebied' genoemd, hetgeen verwarring oproept. Graag zou ik zien dat, evenals dit in de oorspronkelijke start-notitie wordt gedaan (zie blz. 7), duidelijk wordt aangegeven dat het terrein niet de standaardoppervlakte van een COT zal omvatten, maar slechts 800 hectare.

LNO926073/KN/TM 23 september 1992 2

6. Deze aanvullende startnotitie stelt terecht dat de oorspronkelijke startnotitie gehandhaafd blijft. Het betreft hier immers een aanvulling. Evenals dit met uw aanvullende startnotitie het geval is, blijft dan ook mijn eerdere advies ten aanzien van de te hanteren richtlijnen onverkort gehandhaafd (zie mijn schrijven d.d. 21-1-1989, LNO-09385).

De directeur,

(H. H. Zwaving)

Afwijking van de adviezen

Over de richtlijnen is advies uitgebracht door de Commissie voor de m.e.r. en de Directeur Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie. Hieronder is vermeld op welke onderdelen de richtlijnen van deze adviezen afwijken. Daarbij is telkens aangegeven wat de reden van deze afwijking is.

1. In het advies van de Commissie is gesteld dat bij de uiteenzetting over de achtergronden van het besluit om bij Havelte een COT in te richten (paragraaf 3) de volgende aspecten dienen te worden betrokken: "Hierbij dient de behoefte aan terreinen voor oefeningen op compagniesniveau in Nederland te worden aangegeven, alsmede het aandeel dat Havelte daarin moet leveren, met de opgave van de herkomst van manschappen, voertuigen en van de eventueel benodigde luchtsteun".

Naar het oordeel van het bevoegd gezag kan hiermede de indruk worden gewekt alsof het MER de motivering dient aan te dragen voor de bij de vaststelling van het SMT en de Evaluatienota SMT reeds gedane keuze. De ze indruk dient te worden vermeden; wel zal in het MER worden ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van het besluit. Voor wat betreft het "gehele selectieproces" kan daarbij worden verwezen naar het gestelde in hoofdstuk 3 en 5 alsmede de aanbiedingsbrief van de Evaluatienota SMT. Er dient te worden voorkomen dat in het MER wordt ingegaan op zaken waarover reeds is beslist. (zie ook paragraaf 2.3: Status van het nul-alternatief en reikwijdte van het MER). Om deze reden is het betreffende deel van het advies van de Commissie niet overgenomen.

2. De Commissie geeft aan dat in het MER de gebruikte voorspellingsmethoden en -modellen moeten worden beschreven met de mate van betrouwbaarheid die aan deze methoden en modellen kan worden toegekend. Tevens zal een indicatie moeten worden gegeven van de variatie in de voorspellingsresultaten die kan worden verwacht als gevolg van onzekerheden en onnauwkeurigheden in de methoden en modellen. Bij onzekerheid over het optreden van effecten moet worden uitgegaan van de slechts denkbare situatie. Het bevoegd gezag is van oordeel dat niet de slechts denkbare situatie, maar de meest reële situatie, uitgangspunt zou moeten zijn. De kans dat de slechts denkbare situatie optreedt kan zo klein zijn, dat daar redelijkerwijs niet van uit dient te worden gegaan. Er dient een reële inschatting van denkbare calamiteiten te worden gemaakt. Daarvan dienen de gevolgen te worden onderzocht.
3. De Voorzitter van de Raad voor de Ruimtelijke Ordening wijst op de aanbevelingen van de Raad om niet allen voor de grenswijziging van het COT-minus Havelte een MER te maken maar ook voor de voorgenomen wijzigingen in de vliegveldbelegging.
Het bevoegd gezag is van oordeel dat nu in de partiële herziening van het SMT geen sprake is van wijziging van het vliegveldbeleggingsplan, een MER daarvoor niet aan de orde is.

OPMERKINGEN MET BETREKKING TOT DE TE GEVEN RICHTLIJNEN INZAKE DE INHOUD VAN DE MER COT-mínus HAVELTE

Stbr = standaardbrief

ALGEMENE OPMERKINGEN/PROCEDURE

1. De leefbaarheid van de omliggende dorpen zal worden aangetast door de uitbreiding van het COT (woon- en leefgebot, scholen, leegloop, voorzieningenniveau).	Stbr 1, 2 en 3, 1 t/m 19, 36, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 51, 53, 58, 60, 64, 66, 83, 84, 85, 86, 90, 92, 97, 103, 104, 108, 109, 121, 129, 131, 133, 136, 139, 140, 143, 145, 147, 149, 150, 151, 153, 159, 169, 170, 173	Zowel de Commissie MER als het bevoegd gezag achten het aangeven van de gevolgen van het voornemen op de leefbaarheid in de omliggende dorpen één van de hoofdpunten van het MER.
2. Hoe en door wie wordt de leefbaarheid van de omliggende dorpen gemeten. Is dit objectief?	1 t/m 19, 20, 35, 40, 41, 47, 48, 49, 56, 59, 60, 61, 64, 71, 78, 82, 86, 91, 93, 102, 103, 110, 114, 121, 123, 136, 138, 139, 140, 145, 147, 151, 157, 171, 173	In paragraaf 3.7.7. van de richtlijnen wordt aangegeven welke elementen bepalend voor de leefbaarheid worden geacht en hoe deze elementen dienen te worden onderzocht.
3. De belangen van burgers, bewoners en ondernemers in het betreffende gebied, zijn ondergeschikt gemaakt aan de belangen van natuur en landschap.	Stbr 1, 53, 66, 83, 131, 166	Dit is geenszins het geval. Het gestelde in punt 1 geeft dit voldoende aan.
4. De Milieuhygiënische effecten van het gebruik van het oefenterrein dient bij dag en nacht geïnventariseerd te worden.	Stbr 2, 58, 90, 97, 143, 159, 160	Aan deze opmerking wordt tegemoet gekomen. Zie met name paragraaf 3.7.7.
5. Hoe groot zal de stof-, stank- en trillingsoverlast tijdens oefeningen zijn, wordt dit gemeten en is dit schadelijk voor de mens?	34, 48, 55, 57, 59, 71, 78, 82, 91, 94, 95, 103, 104, 108, 111, 114, 120, 121, 123, 124, 132, 133, 136, 143, 147, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 169, 170	In paragraaf 3.7.7. wordt aandacht aan de mogelijke stof en trillingsoverlast geschonken. Stankoverlast wordt niet in die mate verwacht dat hiernaar afzonderlijk onderzoek moet worden gedaan.
6. De afstand tussen woonhuizen en het oefenterrein is 450 m. Hoe is men aan deze afstand gekomen en wat gebeurt er met deze strook.
De afstand tussen woonhuizen en de openbare weg - waar ook mil. voertuigen rijden - is soms 15 m. Woningen in Steenakkers op enige 10-tallen meters. Zijn deze afstanden niet te klein?	1 t/m 19, 40, 48, 49, 55, 60, 61, 64, 66, 74, 75, 80, 82, 86, 104, 110, 114, 120, 123, 136, 137, 138, 144, 145, 147, 149, 151, 153, 156, 157, 167, 173	De 450 m heeft betrekking op de afstand van de woonhuizen (m.n. Wapserveen) tot de grens van het onderzoeksgebied. De definitieve afstand van het oefenterrein tot de bebouwing zal worden bepaald aan de hand van het MER. In de overblijvende strook zal de agrarische functie kunnen worden voortgezet.
Het is juist dat dat hier en daar de afstand van de woonbebouwing tot openbare weg, zoals overal in Nederland, gering is. In het MER zal zowel aandacht aan de activiteiten op het oefenterrein worden geschonken als aan de hinder van de aan- en afvoer van eenheden en materieel.
7. Wat betekent een COT en een OOT gezamenlijk (830 + 330 ha?) voor de bevolking.	1 t/m 19, 21, 40, 60, 113, 116, 123, 130, 134, 136, 143, 145, 147, 151, 156, 175, 158	Zie het gestelde in punt 1.

8. Het SMT dient eerst gewijzigd te worden. Bovendien wordt er thans een vergelijkend onderzoek Havelte-Ermelo-Leusderheide-Oirschot gedaan en komt binnenkort de prioriteitennota en een beleidsstudie naar de uitplaatsingsmogelijkheden. De MER-procedure had hierop moeten wachten.	68, 82, 102, 143, 148, 163,	Voor de wijziging van het SMT zie het gestelde in paragraaf 2.5.
Het gestelde over het vergelijkend COT-onderzoek, de Prioriteitennota en de uitplaatsingsstudie is op zichzelf juist, maar is geen reden om het Mer voor Havelte niet uit te voeren.
9. Waarom wordt er geen hoorzitting gehouden?	1, 25, 26, 30, 36, 38, 39, 51, 60, 61, 73, 74, 79, 80, 82, 88, 91, 95, 98, 102, 110, 112, 113, 120, 124, 128, 129, 130, 134, 135, 136, 142, 143, 147, 148, 149, 150, 151, 156, 164, 170, 171, 173	Er bestaat geen verplichting tot het houden van een hoorzitting. Op 26 oktober 1992 heeft alsnog een informatie-avond voor een aantal belangengroeperingen plaatsgevonden.
10. Is de omgeving van de Helomaweg onderhevig aan de Hinderwet?	1 t/m 19, 40, 61, 82, 147, 149, 173	De Hinderwet (thans de WABM) bepaalt zelf welke inrichtingen aan een vergunning onderhevig zijn.
In dit geval is de kazerne wel, maar het oefenterrein geen hinderwetplichtige inrichting.
11. Het bestaande oefenterrein mag niet worden uitgebreid.	1 t/m 19, 40	De Tweede Kamer heeft ingestemd met de uitbreiding van het COT.
12. Wordt de verwijdering van de vervuiling van het oefenterrein in de kostenberekening opgenomen?	1 t/m 19, 40, 93, 109, 110, 136, 147, 151, 156	Het schoonhouden van het terrein valt onder het normale beheer. In bijzondere gevallen, zoals bij grotere bodemverontreiniging, wordt de sanering uit een apart fonds betaald dat niet in de kostenberekening is opgenomen.
13. Wat is de toekomstige bestemming van de voormalige Amerikaanse basis Havelterberg? Munitiedepot? een basis van de Luchtmobiele brigade?	1 t/m 19, 24, 40, 48, 61, 82, 88, 103, 104, 108, 120, 124, 128, 130, 134, 136, 138, 145, 146, 147, 151, 156, 158	De toekomstige bestemming van Havelterberg is nog niet bekend. Voor legering van (een bataljon van) de luchtmobiele brigade is voor Assen gekozen.
14. Waarom wordt niet eerst de mogelijkheid COT Oost Groningen of een polder bekeken?	1 t/m 19, 27, 40, 41, 53, 56, 61, 71, 92, 111, 129, 130, 134, 136, 139, 142, 145, 147, 150, 151	Voor uitplaatsing naar landbouwgronden (w.o. Oost-Groningen of Flevoland) wordt niet in eerste instantie aan Havelte gedacht, aangezien er bij Havelte immers al van een uitplaatsing naar landbouwgronden sprake is.
15. Kan een MER-onderzoek ook een "nee" opleveren?	1 t/m 19, 40, 49, 60, 61, 71, 75, 89, 95, 98, 99, 110, 112, 122, 124, 129, 130, 134, 136, 138, 142, 147, 151,	Het MER kan alleen de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit aangeven. Het MER zelf is geen besluit. Aan de hand van o.m. het MER wordt een besluit genomen. In het uiterste geval kan dat ook het niet-doorgaan van de activiteit inhouden.

16. Acht u het juist dat Defensie opdrachtgever en onderzoeker tegelijk is?	1 t/m 19, 20, 24, 40, 43, 48, 49, 56, 60, 71, 72, 74, 91, 92, 95, 98, 102, 104, 108, 111, 115, 118, 129, 130, 134, 138, 142, 143, 146, 148, 153, 154, 156, 168, 171	Defensie is alleen opdrachtgever. Het onderzoek wordt door een zelfstandig ingenieursbureau uitgevoerd en vervolgens komt het MER in de inspraak en wordt het door de Commissie voor de m.e.r. getoetst.
Is het Ministerie van Defensie bevoegd tot het afgeven van vergunningen?	164	Nee, althans niet van o.m. bouw- en aanlegvergunningen of een hinderwetvergunning
17. Meet het onderzoeksteam dat de militaire deskundigen het terrein niet geschikt vinden?	1 t/m 19, 28, 40, 48, 59, 61, 70, 81, 91, 92, 95, 100, 104, 110, 116, 117, 118, 121, 129, 130, 134, 136, 137, 138, 139, 146, 147, 149, 151, 155, 168, 173, 174, 175	Weinig oefenterreinen zijn ideaal in die zin dat iedere gewenste oefening er kan worden gehouden. De beperkingen van het COT-minus worden onderkend maar niettemin aanvaardbaar geacht.
18. Het nul-alternatief dient sterk overwogen te worden.	143,	Zie paragraaf 2.3.
19. Er dient rekening gehouden te worden met de ellende die landbouwers en hun gezinnen wordt aangedaan met de plannen.	22	In de besluitvorming zal daarmee terdege rekening worden gehouden.
20. Een COT grenzend aan een natuur park is ongewenst.	40	Het MER dient ertoe om aan te geven of en in hoeverre dat het geval is.
21. Kan vestiging van een COT en het ontzien van de natuurwaarden in dat gebied samengaan?	40	Zie pt 20.
22. Is de inrichting van natuurgebieden tot militair oefenterrein geen gepasseerd station nu moderne oorlogsvoering zich concentreert op stedelijke gebieden.	40	Het MER zal aangeven hoe zo weinig mogelijk natuurgebieden bij de inrichting worden betrokken. Recente conflicten laten overigens zien dat de moderne oorlogsvoering zich geenszins beperkt tot stedelijke gebieden.
23. Realisering kost te veel geld; bovendien moet er bezuinigd worden.	57	Financiële aspecten zullen in de besluitvorming ongetwijfeld een grote rol spelen.
24. Havelte-Oost dient niet in aanmerking te te komen voor inrichting als COT noch als OOT.	68	Zie het gestelde in paragraaf 2.4 en paragraaf 2.6.
25. De startnotitie is niet aanvullend maar er wordt een geheel nieuwe situatie geschetst.	73	Zie het gestelde in paragraaf 2.2.
26. Hoe intensief wordt het COT gebruik door soldaten van de Joh Postkazerne?	78	De eenheden in de Joh. Postkazerne vormen de hoofdgebruiker van het COT.

27. Aan de wettelijk vastgelegde normen m.b.t. openbare bekendmaking van een m.e.r., is niet voldaan.	79	Naar het oordeel van het bevoegd gezag is aan alle voorgeschreven procedures voldaan.
28. Het terrein is ongeschikt voor een COT.	81	Zie het gestelde onder pt 17.
29. De Openbare Basisschool Kallenkote ligt op 250 m afstand van het huidige oefenterrein Havelte-West. Wordt deze school verplaatst?	86	Uit het MER zal blijken in hoeverre geluidgevoelige objecten een te hoge geluidbelasting krijgen. Aan de hand van deze gegevens zal worden bepaald of en zo ja welke maatregelen getroffen moeten worden.
30. Bij wie bestaat er anno 1992 nog behoefte aan een COT?	98, 103	Bij de Koninklijke Landmacht.
31. De omlegging van de Van Helomaweg splitst de gemeente in tweeën. Welke gevolgen heeft dat?	100	Het MER beziet de gevolgen van de eventuele omlegging van de Van Helomaweg.
32. Welk onderzoek wordt gedaan naar de effecten van militaire nevenactiviteiten bij een COT zoals helivluchten, luchtmobiele ondersteuning e.d..	102	Zie het gestelde in paragraaf 3.4. en punt 72 en 75.
33. kaart 1: plangebied, juli 1992 moet van omstreeks 1982 zijn. Er staat n.l. een grote nieuwbouwwijk niet op.	105	Het MER zal uitgaan van de meest recente gegevens.
34. Wordt de dorpsgemeenschap Nieuw Darp en Oude Darp in het onderzoek opgenomen?	117	Alle voor het onderzoek van belang zijnde woonkernen worden daarbij betrokken.
35. De huidige overlast voor de bevolking is al groot genoeg.	38	Het MER dient er voor te bepalen hoe of de toekomstige hindersituatie zich verhoudt tot de bestaande.
36. Het advies van de Cie M.E.R. t.a.v. de richtlijnen dient als bindend beschouwd te worden.	143	Het advies van de Commissie MER is waar mogelijk overgenomen. Voor afwijkingen van het advies wordt verwezen naar bijlage 3.
37. Er dient een klankbordgroep namens de lokale bevolking ingesteld te worden.	143	Er is een "kneipuntenoverleg" met defensie ingesteld, waarin vertegenwoordigers van 6 verschillende belangengroepen zitting hebben. Het BG gaat er vanuit dat hiermee aan de vraag voldoende is tegemoet gekomen.
38. Wat zijn de consequenties van toekomstige militaire beleidsontwikkelingen voor de behoefte aan oefenterreinen?	143, 164	Voor zover mogelijk zal het MER daaraan aandacht schenken.
39. Per locatievariant dient worden aangegeven te worden waar bosgedeelte, lage struikvegetatie en het free-for-all gedeelte komt.	143	Zie paragraaf 3.4.

40. Is aanleg van een OOT i.s.m. de Kamerbehandeling van 16 maart?	143	De stasdef heeft toegezegd dat na eind 1993 geen militaire activiteiten ten oosten van de lijn van 2 km oostelijk van de Van Helomaweg meer zullen plaatsvinden.
41. Bestaat het gevaar dat er bij de werkzaamheden en oefeningen niet-ontdekte-explosieven exploderen?	154	Zo dit gevaar al aanwezig is, wordt het verwaarloosbaar klein geacht.
42. Deelgebied 3 omvat een landbouw-areaal dat deel uitmaakt van een gebied "bijzonder landschap dat biologisch waardevol is" ((Uit rapport Natuur- en Cultuurwaarden in het landelijk gebied).	167	Bij de beschrijving van de bestaande situatie zal dit gegeven ongetwijfeld aan de orde komen.
43. Worden mensenrechten geschonden nu de leefbaarheid van de dorpen wordt geschonden?	42	Het MER dient ervoor duidelijk te maken of en in hoeverre de leefbaarheid van de omliggende dorpen wordt beïnvloed. Een relatie met mensenrechten wordt niet gezien.
44. In de werkgroep van de Cie M.E.R. dient een sociologische- en milieuhygiënische deskundige zitting te hebben en het militaire lid dient uit de werkgroep te treden.	143, 166, 148, 164	De werkgroep uit de Cie HER bepaalt zelf haar samenstelling.
45. De uitbreiding dient getoetst te worden aan het Nationaal Beleidsplan, NMP plus, VINEX, Structuurschema Landbouw, provinciaal natuurbeleidsplan, de Nota kleine kernen, Streekplannen, bestemmingsplannen, Structuurschema V&V, prioriteiten-nota, grondwater- en bodembeschermingsbeleid.	143, 148, 164	Zie het gestelde in paragraaf 3.5.
46. Getuigt het niet van een totaal gebrek aan deskundigheid om een vrij berijdbaar terrein in te zaaien met een grasheide mengsel.	40	Het blijkt mogelijk te zijn vrij berijdbare terreindelen in te zaaien en begroeid te houden. Dit heeft uit beheersoogpunt verschillende voordelen.

GEBRUIK EN INRICHTING

47. Welke type zand wil men gebruiken voor de aanleg van geluidswallen en voor de ophoging van het terrein?	1 t/m 19, 40, 147	Het MER zal hierover uitsluitend geven.
48. Wordt er gekozen voor een zandtype dat zo min mogelijk stuift?	1 t/m 19, 40, 138, 147	Bij voorkeur wordt gekozen voor een zandtype wat weinig stuift.
49. Voor welke vorm van oorlog wordt een inrichtingsplan gemaakt?	126	Het inrichtingsplan wordt gemaakt voor oefeningen van gemechaniseerde eenheden in het verdedigend, verdragend en aanvallend gevecht.

50. Wat zijn de eisen die door Defensie aan een COT worden gesteld en in hoeverre voldoet het huidige onderzoeksgebied aan deze eisen?	143	Zie het gestelde in paragraaf 3.3.

LANDBOUW

51. Naast een MER dient er een LER (Landbouw Effect Rapportage) te worden opgesteld, met daarin de gevolgen voor de landbouw.	Stbr 1	In het MER zal hieraan enige aandacht worden geschonken. Overigens gaat het hierbij om max. 300 ha en naar schatting om 10 bedrijven die zullen moeten verdwijnen. Het gaat het BG te ver om daarvoor een aparte "landbouw effectrapportage" te laten opstellen.
52. In principe is de uitbreiding van de COT onvaardbaar voor de landbouw	Stbr 1	Zie pt 11
53. Wordt het belang van de duurzame landbouw in het gebied ook gemeten?	1 t/m 19, 40, 88, 89, 123, 128, 130, 134, 148	Bij een MER is dit niet voor de hand liggend.
54. Het aanwenden van landbouwgronden is geen goede en logistieke optie.	39	Zie pt 11
55. 500 ha landbouwgrond aanwenden als COT is voor de streek onaanvaardbaar. Zeker nu geplande recreatieve voorzieningen, waterwingebieden en de aanwijzing van een natuur park een claim zullen leggen op gronden.	65	Zie pt 11
56. Ook bedrijven die indirect met landbouw te maken hebben (dierenarts, loonbedrijf) dienen bekeken te worden.	65	Zie pt 51
57. De in de brief van 13-3-1989 van het Landbouwschap Gewestelijke Raad voor Drenthe genoemde te onderzoeken effecten, dienen in het MER te worden meegenomen.	65	Met de destijds gemaakte opmerkingen is rekening gehouden.
58. Aan het welzijn van dieren op de boerderij dient aandacht besteed te worden.	127, 143	Dit ligt buiten hetgeen met een MER wordt onderzocht.
59. Stofafzetting op de bladeren van poot-aardappelen kan selectie van deze aardappelen bemoeilijken.	131	Het MER zal aangeven of er überhaupt stofvorming te verwachten is.

FAUNA

60. Welk effect zal het COT hebben op de fauna ((weide)vogels, reptielen, kwetsbare zoogdieren)?	1 t/m 19, 23, 40, 57, 61, 70, 71, 95, 114, 121, 123, 133, 143, 147, 149, 151, 156, 169	Zie paragraaf 3.7.3.

61. In het Natuurbeleidsplan hebben dagvlinders de status van prioritaire soortgroep gekregen. Bij inrichting en beheer van de COT zal hiermee rekening dienen te worden gehouden.	69	Zie paragraaf 3.7.3.

VEGETATIE

62. Wordt het natuurgebied Holtingerzand bedreigd?	1 t/m 19, 23, 40, 41, 47, 59, 61, 70, 71, 75, 92, 95, 114, 120, 130, 134, 139, 142, 149, 156, 175	Het Holtingerzand ligt binnen het onderzoeksgebied. Het Mer zal dan ook ingaan op de gevolgen voor dit gebied.
63. Welke effecten zal het COT hebben op de aanwezige vegetatie?	57, 71, 76, 94, 95, 143, 149	Zie paragraaf 3.7.3
64. Nieuw aan te brengen beplanting mag niet als verzuringsgevoelig worden aangemerkt en bestaande beplanting moet worden afgevoerd.	Stbr 1, 131	Zie paragraaf 3.4.2.
65. De COT wordt dicht bij het vennengebied, de Meeuwenkolonie geprojecteerd.	84, 167	Het MER zal aanbevelingen doen voor de meest geschikte locatie van het COT.
66. De natuur zal verarmen a.g.v. de noodzakelijke hydrografische werkzaamheden.	106	Het MER zal aangeven of en zo ja in hoeverre hiervan sprake is.

LANDSCHAP

68. Wat is het effect op de landschappelijke waarde van de aanleg van geluidwerende voorzieningen.	143	Zie paragraaf 3.7.5.

GELUID

69. Hoe groot is de geluidsoverlast tijdens oefeningen, is dit te meten, en zo ja, hoe wordt dit gedaan, worden hier grenzen aan gesteld, (WGH?)	Stbr 1, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 47, 51, 52, 55, 59, 60, 61, 62, 70, 75, 76, 78, 82, 88, 89, 91, 94, 95, 102, 103, 107, 109, 111, 113, 116, 120, 121, 122, 123, 124, 128, 130, 131, 132, 134, 136, 138, 142, 143, 147, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 173	Zie paragraaf 3.7.7.
70. Er vindt cumulatie van geluid plaats.	117, 125, 143, 151, 169	Zie paragraaf 3.7.7.
71. De gevolgen voor de volksgezondheid dienen in het algemeen te worden onderzocht, maar in het bijzonder voor wat betreft geluid.	Stbr 2, 86, 102	Zie paragraaf 3.7.7.

72. Wordt de geluidsoverlast van de laagvliegende straaljagers bij het onderzoek naar de psychische effecten betrokken? Wordt hierbij ook het onderzoek naar geluidsoverlast van de Leopard tanks betrokken?	1 t/m 19, 40, 60, 88, 91, 92, 104, 106, 107, 111, 113, 114, 117, 123, 130, 133, 134, 142, 147, 150, 151, 156, 173, 175,	Het laagvliegen is een bestaande activiteit die los staat van het voornemen een COT in te richten. Voor het overige zie paragraaf 3.7.7.
73. Komt er een permanente geluidswal en welk type zand wordt hiervoor gebruikt? Deze heeft alleen effect op er dicht langs rijdend verkeer.	1 t/m 19, 40, 61, 66, 138	Het MER zal aangeven of en zo ja, welke geluidwerende voorzieningen zinvol zijn.
74. Houdt u rekening met de akoestiek op de Havelterberg? Is een geluidsoverlast hier afdoende?	109	Zie paragraaf 3.7.7.
75. Wordt de geluidsoverlast van straaljagers en helicopters ook onderzocht?	40, 70, 74, 78, 82, 143, 153, 158,	Gebruik van straaljagers maakt geen deel uit van het voornemen. Incidenteel gebruik van helicopters kan voorkomen, maar wordt niet in het MER onderzocht, vanwege dit incidentele karakter. Eventuele bestaande geluidsbelasting wordt bij de beschrijving in beschouwing genomen.
76. Vindt u de huidige geluidsoverlast acceptabel.	129	Pas aan de hand van het MER kan een oordeel worden gevormd over de aanvaardbaarheid.
77. Niet zozeer het aantal decibellen als wel het karakter van het geluid, (het verschil met de normale geluiden), levert een ernstige inbreuk op het leefmilieu op.	78	Zie paragraaf 3.7.7.
78. Naast de minimum afstand tussen COT-dorpsbebouwing van 450 m moet cumulatief de eis gelden van een maximale gevelbelasting van 50 dB(A).	80	De voorkeursgrenswaarde van max 50 dB(A) gevelbelasting cf de MGH wordt gehanteerd als criterium bij de afweging van alternatieven. Het hanteren van deze waarde als harde randvoorwaarde vooraf wordt door het BG onjuist geacht.
79. De negatieve invloed van de toenemende geluidsoverlast op de leefbaarheid, fauna en toeristen is verontrustend.	127	Het MER dient ervoor deze gegevens beschikbaar te maken, zodat een afgewogen oordeelsvorming mogelijk is.

ECONOMISCHE SCHADE/EIGENDOM

80. De landbouwsector voorziet schade o.a. doordat toekomstmogelijkheden worden aangetast. Een leverancier voorziet door de inkrimping van de landbouw ook schade.	Stbr 1, 44, 45	Aantoonbare schade ten gevolge van de uitvoering van het COT-minus zal worden vergoed.

81. De recreatiesector voorziet schade o.a. door het wegblijven van toeristen en doordat het COI op het terrein van een camping is gepland.	33, 34, 46, 96, 101, 108, 141, 161, 162, 163	Zie pt 80
82. Alle burgers zullen schade aan grond/gebouwen ondervinden door waardevermindering.	Stbr. 1, 92, 109, 143, 149	Zie pt 80
83. Is schadevergoeding mogelijk?	Stbr. 1, 48, 96, 101, 109, 149, 165	Zie pt 80
84. Gezien de te verwachten verzuringsgevoelige beplanting zullen de landbouwbedrijven (als gevolg van de ecologische richtlijn o.b.v. de HW) direct in hun ontwikkelingskansen worden bedreigd.	Stbr 1	Zie pt 80
85. Trillingen kunnen schade veroorzaken.	152	Zie paragraaf 3.7.7.
86. De omlegging van de Helomaweg veroorzaakt omzetschade voor hotel-eigenaren.	162, 163	Zie pt 80

BODEM/GRONDWATER

87. De optie Havelte-West ligt in het waterwingebied. Wat zijn de event. gevolgen voor dit gebied?	1 t/m 19, 36, 40, 41, 43, 55, 60, 61, 62, 63, 88, 93, 94, 102, 109, 110, 111, 113, 118, 120, 121, 123, 129, 136, 144, 147, 149, 151, 155, 156, 171, 172, 173,	Het MER zal hierover uitsluitel geven.
88. Wat zijn de effecten van de diepte-ontwatering op de aangrenzende gebieden?	1 t/m 19, 40, 41, 55, 70, 91, 93, 94, 95, 100, 102, 103, 110, 116, 123, 129, 130, 133, 134, 143, 144, 146, 147, 156, 167	Zie pt 87
89. Hoe kan het grondwater schoon blijven als er Leopard tanks rijden?	54, 102	Het MER zal aangeven of en in hoeverre aanleg van een COT-minus een verbeteren- de dan wel een verslechterende situatie voor het grondwater zal opleveren.
90. De cumulatieve effecten van het geplande waterwingebied, de recreatieve voorzieningen en de aanwijzing van een natuurpark plus de eisen van Defensie, dienen ook m.b.t. de waterhuishouding bekeken te worden.	65	Zie pt 3.7.2.

91. Het archeologisch bodemarchief dient zoveel mogelijk intact gelaten te worden (zie rapport "Havelte - rondom de Havelterberg - een archeologische inventarisatie, kartering en waardering, van Jager, 1987").	67, 87	Zie pt 3.7.6.
92. Welke gevolgen heeft een grondstructuurwijziging op het waterpeil en de winningsmogelijkheden?	102, 121	Voor zover van grondstructuurwijziging sprake is zal het MER daarover uitsluitend geven.
93. Blijft de hoge kwaliteit van het drinkwater gewaarborgd?	108, 127	Zie paragraaf 3.7.2.
94. Wat is het gevolg voor de waterhuishouding rondom het oefenterrein voor zowel natuur en milieu als voor de omliggende landbouwterreinen en gebouwen van de dorpen, door lagere waterstanden en zware trillingen?	38, 108, 109, 127, 176	Zie paragraaf 3.7.2.
95. Welke bodemtypen worden aangetroffen?	143	Zie paragraaf 3.7.2.
96. Welke landschappelijke en archeologische waarden worden aangetroffen?	143, 167	Zie paragraaf 3.7.5. en 6
97. Welke hydrologische relaties zijn aanwezig?	143	Zie paragraaf 3.7.2.
98. Welke effecten zal het COT hebben op de aanwezige bodemstructuur.	143, 167	Zie paragraaf 3.7.2.

VOLKSGEZONDHEID/VEILIGHEID/VERKEER

99. Hoe doet men onderzoek naar de volksgezondheidsaspecten?	1 t/m 19, 29, 36, 40, 43, 48, 49, 60, 62, 82, 85, 90, 92, 93, 97, 102, 109, 114, 117, 120, 123, 130, 133, 134, 136, 139, 143, 144, 147, 149, 155, 156, 159, 160, 169, 173	Zie paragraaf 3.7.7.
100. Wordt de aantasting van de psychische gezondheid ook deel van uw onderzoek?	1 t/m 19, 38, 40, 41, 43, 48, 49, 56, 59, 60, 62, 71, 74, 92, 94, 99, 102, 108, 113, 114, 117, 123, 127, 130, 133, 136, 137, 139, 142, 143, 144, 147, 148, 150, 155, 156, 158, 169, 173, 174, 175	Zie paragraaf 3.7.7.
101. Is de bestaande infrastructuur voldoende voor de aan- en afvoer van personeel en materieel (wordt deze getraceerd vanaf Rijksweg 32 om sluiproutes te voorkomen). Wordt er met de bewoners langs die wegen rekening gehouden (o.a. extra gevaarlijk).	61, 78, 108, 127	Zie paragraaf 3.7.7.

102. Is omlegging van de Helomaweg planologisch of anderszins haalbaar?
Wat is de consequentie hiervan voor de leefbaarheid van Wapserveen en voor het aangrenzende natuurgebied?

143, 148, 157, 167

Het MER zal hierover uitsluitend geven.

RECREATIE/WELZIJN

103. Wat zullen de gevolgen zijn voor recreatief gebruik en medegebruik van de omgeving?

1 t/m 19, 32, 34, 40, 61, 71, 74, 95, 102, 104, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 120, 121, 123, 128, 130, 134, 142, 143, 145, 147, 158, 170, 173

Dit valt buiten de strekking van een milieu-effectrapportage. Wel zullen mogelijkheden voor recreatief medegebruik voor het oefenterrein in het op te stellen beheersplan worden aangegeven.

104. Het terrein wordt afgesloten voor het publiek waardoor er o.a. geen doorgaande fietsroute meer is.

152

Het staat geenszins vast dat het terrein wordt afgesloten en de fietsroute opgeheven. Defensie terreinen plegen open te staan voor extensieve vormen van recreatief medegebruik.

105. Er wordt geen rekening gehouden met de mens.

76, 81, 94

Er wordt wel degelijk rekening met de mens gehouden. Het m.e.r. dient juist om de gevolgen voor zowel de leefbaarheid als het milieu zichtbaar te maken, zodat er een verantwoorde besluitvorming kan plaatsvinden. Ook de landbouwbelangen spelen bij de besluitvorming een rol.